

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XXVI. De comparatione causarum ad effecta.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](#)

DISPUTATIO XXVI.

Decomparatione causarum ad sua effecta.

Dicitur de singulis causis disputatur est, opere ad huius tractatus cōplementum, nonnulla quae omnibus possunt esse communia, differere, quod commode fiet, comparando cum causas effectus, quod nunc agimus, tum etiam inter se quod præstabilis disputatione sequenti. Comparari autem possunt causæ ad effectus, vel in perfectione, vel in sufficiencia, vel in duratione, seu in ratione prioris & posterioris.

SECTIO I.

Vixit omnis causa sui effectu suo nobilior.

Potest effectus comparari in perfectione, vel ad singulas causas suas, vel ad omnes simul sumptas, idque vel omnes simpliciter, vel ad omnes in eundem generis seu rationis. Primo igitur certum est, non posse effectum excedere in perfectione, omnes causas suas simul sumptas. Probatur, quia nihil est perfectionis in effectu, quod non habeat à causa suis: ergo nihil perfectio- nishabere potest effectus, quod non præexistat in aliqua causalium, sive formam, vel formaliter, vel eminenter, quia causæ dare non possunt, quod nullo modo inseconcent.

Comparatio effectus ad intrinsecas causas.

Secundo dicendum est, si comparetur effectus ad eas tantum causas quibus intrinsecè constat, non posse excedere in perfectione omnes illas simul sumptas, ut actu causantes. Quod est dicere substantiam, verbi gratia, compositam, quæ est effectus intrinsecus materialis & formæ non posse excedere in perfectione ipsam materiam & formam simul sumptas & vnitatis: ideo enim addidi actu causantes, ut earum vniōnem comprehendērem. Atque ita facile probatur assertio, primo, quia ille effectus non distinguitur in rebus huiusmodi causis simul sumptis & actu causantibus, vniā ostendam tractando de substâlia materiali: ergo non potest esse inter ea in aequalitas perfectionis. Secundo quia effectus non habet aliud formaliter, scientiativæ perfectionem, nisi ab eis causis, quibus intrinsecè constat: ergo non potest excedere in perfectione omnes illas cum suis causalitatibus, quia non est in eis habeat illum perfectionis excessum. Dices multa conuenire composito, quæ ad perfectionem pertinent, & causis eius intrinsecis attribui non possunt, vt sunt per se esse, per se operari, vt in rebus viuentibus composito conuenit vivere, quod nec materia nec forma conuenit. Respondetur, has perfections non conuenire singulis causis intrinsecis per se sumptis, conuenire autem eis ut simul & actu causantibus, vnde solum concluditur ex vniōne seu causalitate harum causalium aliquid perfectius consergere, quam sit aggregatum (vt sic dicam) harum causalium absque vniōne & causalitate earum inter se.

Hinc vero infertur, & dicitur tertio, comparando effectum totum ac simpliciter ad singulas causas intrinsecas, perfectionem esse effectum qualibet earum. Probatur aperte, quia includit totam perfectionem cuiuscunq[ue] earum, & præterea includit perfectionem alterius, & præterea perfectionem vniuersitatis inter se. Item, si talis effectus sit substantia composita, constat esse perfectiorem, quam materiali: supra etiam ostensum est, esse perfectiorem,

quam formam. Nec hoc mirum videri potest, quia talis effectus ex neutra talium causalium per se sumpta habet intrinsecè totam perfectionem suam, & ideo quilibet earum per se sumptam excedere potest ratione alterius. Dixi autem, si totus effectus simplicer comparetur secundum totam perfectionem quam habet, nam si solum fiat secundum quid comparatio in eo præcis, quod effectus habet à tali causa, non potest excedere in ea ratione perfectionem causæ, cu[m] ab illa nihil amplius habere possit quam ipsa in se contineat. Imo sub ea consideratione causa quodammodo excedit, in quantum ipsa est, quæ communicat alteri suam perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet sub ea ratione. Dices, quando hic effectus est aliquod compositum accidentale: nō semper est perfectior altera causa per se sumpta, nimirum materiali, quæ est ipsam substantia. Respondeatur, etiam hoc compositum superare substantiam ipsam saltem in perfectione accidentalis forme, cuius informatione: hæc n. aliqua perfectio est. Quod si contingat, totam hanc perfectionem eminenter in sola substantia contineri, illud non erit ratione causalitatis materialis, sed alia superiori ratione. Vnde illud est per accidens ad comparationem causa materialis ut sic ad suum effectum quam nunc facimus. Poterat vero hic vltius fieri cōparatio inter ipsas metas materialis & formalem, quatenus una potest esse effectus alterius, sed hæc comparationem attingamus melius sequente.

Comparatio eff. eius ad efficientes causas.

Quarto dicendum est, effectum nunquam posse excedere in perfectione omnes causas efficientes, quæ ad illum concurrunt, simul sumptas: imo neque aliquam earum, quæ ut causa principalis & totalis in aliquo genere ad illum concurrat: è conuerso vero causa efficiens principalis sive excedit in perfectione suum effectum. Hæc assertio quoad omnes partes est facilis ex iis, quæ de causa efficiente latissimè disputauimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à causis efficientiis: ergo fieri non potest, ut aliqua perfectio sit in effectu, quæ non æquali, vel nobiliori modo sit in aliqua causalium efficiientium: ergo non potest excedere effectus in perfectione omnes suas causas efficientes simul sumptas. Dices: Præter causas efficiientes habet effectus alias sibi intrinsecas: ergo ratione illarum potest excedere in perfectione causas efficiientes. Respondetur, ipsas intrinsecas causas componentes effectum manare necessario ab aliqua efficiente causa extrinseca; & ideo fieri non potest ut effectus comparatus ad causam efficiensem sibi adæquatam habeat aliquam perfectionem à suis causis intrinsecis, quæ non sit æquali vel nobiliori modo in extrinseca seu efficiente.

Altera vero pars, qua comparatur effectus ad singulas causas efficientes, declaratur facile ex distinctione cause principalis & instrumentalis. Nam instrumentalis potest esse ignobilior effectus, ut supra dictum est, & notauit Diuus Thomas in 4. distinctione prima, quæstione prima, articulo 4. quæstione 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex virtute eius. At vero causa principalis nunquam potest esse ignobilior, præsumit si sit integra & totalis in suo genere, nam de partiali: res est magis dubia. Quamuis loquendo proprie de perfectione intensiva, probabilius sit etiam causam partialem principalem nunquam esse intensiu[m] minus perfectam suo effectu, quia in hoc maxime differt a causa instrumentalis, & quia talis causa licet ex parte actionis sit partialis, tamen ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere non potest super perfectionis gradum, ut in superioribus tactu est. Et hinc à fortiori constat, quando causa est totalis principalis, nō posse esse inferiorem

V.

VI.

rem perfectione suo effectu, quia non possit illi dare perfectionem quam in se non haberet. Inter causas autem principales quædam sunt vniuocæ, alia æquiuocæ, ut supra diximus: ex quibus priores necessario sunt effectibus nobiliores, quia cum sint diversæ specie ab effectibus, necesse est ut non contineat perfectionem eorum formaliter & secundum eandem rationem: ergo oportet ut illam habeant eminentiori modo ut notauit D. Thom. i. p. q. 4. art. 2. ad 3. & est frequens apud omnes Philosophos. At vero causa vniuoca, quamvis non possit esse effectu inferior, nontamen necesse est ut illum excedat, comunicat enim illi totam suam perfectionem, quem in eadem specie producit, & ideo inter ea inuenitur æqualitas. Quod si obiicias Augustinum lib. 83. q. 2. dicentem: Omne quod fit, ei à quo fit, pars esse non potest. Respondeo primum, intelligi posse, effectum nunquam esse parentem causæ in omnibus, nam saltem in relatione dependentia est inferior: non tamen in absoluta & intrinseca perfectione. Vel secundo, & fortasse magis ad mentem Augustini respondeo id esse intelligendum de eo, quod fit ab alio tanquam à necessario principio à quo essentialiter pendet: effectus autem nunquam habet huiusmodi dependētiā à causa vniuoca, sed ab aliqua superiori; & ideo de tali effectu verum est nunquam posse peruenire ad æqualitatem cum causa.

VII.

Aliunde obiciere quis potest, quando plures causæ principales per se subordinatas ad eundem effectum concurrunt, etiam si vnaquaq; in suo genere & gradu sit totalis, nihil obstat quod effectus excedat inferiorem seu proximam causam, dummodo non excedat superiores omnes, quia satis est quod tota perfectione effectus sit in tota serie causarum, quamvis non sit in singulis. Atque ita contingit, ut brutum minus perfectum generet aliud perfectioris speciei; & frequentius evenit, ut virus homo generet aliud melioris ingenii, atque adeo in individuo perfectiorem. Respondet ad argumentum ex superioribus, nullas causas esse per se & essentialiter subordinatas in agenda nisi secundam & primam, causæ enim secundæ inter se non habent illam adeo intrinsecam subordinationem: quamquam inter secundas dentur aliquæ vniuersales & superiores, quæ suo modo adiuvant inferiores ad suos effectus. Causa igitur prima, quando agit secunda principaliter operante in suo ordine, accommodat actionem suam perfectioni & naturæ talis cause; & ideo nunquam potest effectus excedere perfectionem causa secundæ, nec potest aliqua perfectio dimanare à causa prima in effectum, nisi per secundam: alioquin in communicanda illa perfectione iam non ageret causa prima ut currens cum secunda, sed per se ut supponens aliquem defectum causæ secundæ. Asimili modo si interdum effectus ex influentia cœlorum habet aliquam maiorem perfectionem quam causa particularis vniuoca, quoad illam perfectionem non procedit à particulari causa, saltem ut à principali, sed à celo, vel alia causa vniuersali, quæ in eo effectu gerit vicem proxima cause principalis.

VIII.

Vnde ad exempla de animalibus, quæ in perfectiori specie videntur generari ab aliis minus perfectis, vel negandis est assumpit, quia semper alterum saltem ex generibus est & quæ perfectum, vel perfectius in specie: vel certè dicendum est, talia generantur ad eum effectum non concurrere ut causas principales, sed ut instrumentales disponentes materiam: generationem autem perfecti virtute aliquius superioris cause: sicut contingit etiam in effectione multi, quod ex mutua actione & missione elementorum generatur. De inæqualitate autem individuali, si tenemus individua eiusdem speciei non esse inæqualia nisi in accidentalibus dispositionibus, ut multorum est opinio, facilis est responsio, nam perfectio talis dispositionis seu complexionis non prouenit sem-

per à proximis & vniuocis causis, sed ex aliis circumstantibus, & præsertim ex coelesti influentia, ut omnium Philosophorum concors sententia. Quod si fortasse in ipsis meti individuali est inæqualitas perfectionis, & individualum perfectius generatur ab imperfectiori, necessario dicendum est, etiam illum excessum perfectionis prouenire ex concomitantia & cursu aliarum causarum: quæ sicut iuvant ad perfectius disponendam materiam, ita & ad introducendam formam individualiter perfectiorem. Quæ res propriæ disputari solet in libris de anima. & benedicto f. seca 5. Met. c. 18. q. 16.

Comparatio effectus ad finalem causam.

Vltimo dicendum est, finali causam non semper esse perfectiorem suo effectu: quamquam si finis sit ultimus, & ordo in finem sit rectus, & iuxta institutionem naturæ, semper sit perfectior seu effectus, seu re ordinata in finem. Prior pars constat primo inductione: nam sœpe quis exercet nobilissimas actiones propter pecuniam, vel hominum estimacionem, qui fines imperfectiores sunt. Et ratio est, quia finis solum mouet agens Metaphorice ad operandum; & ideo non oportet ut vel formaliter, vel eminenter contineat effectum, sed satis est quod habeat aliquam rationem boni, sub qua possit mouere voluntatem. Posterior pars etiam constat inductione, nam quatenus Deus propter finem operatur, claram est finem ultimum quem ipse intendit esse nobiliorem ceteris rebus propter talem finem procreatis. Rursus naturalia agentia, cum non operentur propter finem ultimum à Deo intentum, etiam agere propter nobiliorem finem. Quod si consideretur præcisè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ vno ex tribus modis operantur. Primus est propter individui perfectionem vel conuenientem statum, ut quando mouetur lapis ut quiescat in centro, vel brutum ut vitam conteruet; & in hoc modo operati ipsum agens est finis illius actionis, & aliquo modo ut ultimus, scilicet in illa serie: & ita constat finem huiusmodi esse perfectiorem tali actione, vel formaliter termino eius. Secundus modus est, quando hæc agentia agunt propter conservacionem sua speciei, ut cum ignis generat ignem &c. & tunc finis quodammodo est & quæ perfectus, quatenus ipsa forma generari dicitur ab Aristotele finis generationis, vel quatenus ipsum agens est finis sua actionis: quodammodo est finis perfectior, quatenus bonum commune totius speciei ac perpetuitas eius est excellentius bonum quam sit vnum vel alterum individuum. Tertius modus est, quando hæc agentia operantur propter communicandum aliquo modo esse quod habent, ut cum sol illuminat, & idem est de omnibus influentiis cœlorum: non enim agunt ut se conservent, cum sint incorrumpibilis: solum ergo agunt ut se communicent, vel (quod idem est) ut alia conservent aut perficiant. In qua actione si consideretur finis proximus ipsius actionis, ille quidem minus perfectus est quam sit ipsum agens, tamen ille non est finis ipsius agentis, sed solus actionis: si autem consideretur finis ultimus, propter quem dici possunt agere huiusmodi agentia, ille secundum quamdam rationem aut seriem est bonum totius vniuersitatis: simpliciter autem est Deus ipse, quem hæc agentia imitantur, dum se communicant: & vtroq; modo finis est quid excellentius eo, quod ad finem ordinatur.

Deniq; intellectualia agentia creata, si recte & ordinatè operantur propter finem, per suas operationes tendunt in verum ultimum finem, qui est Deus, vel expressè, aut saltem implicitè, quatenus propter virtutem & honestatem operantur. In quo etiam aliquo modo operantur propter se, quatenus operantur propter propriam perfectionem, non quidem ostendo in se ipsis tamquam in fine ultimo cuius gratia operan-

operantur, sed tanquam in fine, cui perfectionem illam procurant. Atque ita finis quem ultimam intendent, absolute est perfectior omni eo quod ad finem ordinant; nam de Deo constat: de ipsis metu autem a genibus, quatenus ad se aliquid ordinant, & ad illud comparantur ut ultimus finis in aliqua serie, etiam necesse est ut sub ea ratione sint perfectiora, nam haec agentia, perfectiora sunt suis operationibus. Quod si ipsa dicuntur esse propter suas operationes, non ita in eis sicut in quin ad se illas ordinant, ita ut completem intendant se ipsa in statu perfecto; qui potest dici intrinsecus finis ultimus talis actionis, non tamen simpliciter ultimus, cum tota illa actio vel referatur, vel ex se dat in ultorem finem ultimum extrinsecum, qui est Deus.

Aliquando vero possunt haec agentia ordinare res alias perfectiores se, etiam Deum ipsum ad se ipsa ut ad ultimum finem simpliciter; tamen illa est versus ordo, & a recta ratione, & ab eo quod naturae rerum postulant, alienus: & ideo dixit in conlusione, si ordo in finem sit rectus ex ipsa natura institutione. Atque hoc modo intelligendum est, quod Aristoteles dixit, finem esse optimum vniuersiusque rei: loquitur enim de fine ultimo respectu, ut sic dicam, id est vel simpliciter, vel secundum quid, in ordine ad cuius est finis ultimus. Et ratio est, quia finis ultimus propter se appetitur, & alia propter ipsum; & ideo etiam magis amatur quam cetera, iuxta illud, Propter quod vnuquodq[ue] tale, & illud magis; & ideo si recte & coetaneè ad rerum naturas ametur, oportet ut ipsum magis amabilis est ex propria bonitate & perfectione, quam ut est amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Vtrum omnis causa sit prior suo effectu.

Ratio dubitandi est, quia Aristoteles in Metaphys. capite secundo, sine villa distinctione afferuit causam in actu simul esse cum effectu in actu: ergo non est prior illo. Quod si dicas causam in potentia esse prius effectu in actu, hoc sane nihil est, tu, quia id non prouenit ex ratione cause, sed ex ratione potentiae & actus illi correspondentis: sic enim ens in potentia dicitur etiam potest prius ente in actu. Tum etiam, quia non recte fit comparatio: aliás etiam dici posse, effectum in potentia esse priorem causam in actu: debet ergo proportionatè fieri: & hoc modo sicut causa in actu non est prior suo effectu in actu, sed simul, ita nec causa in potentia est prior quam effectus in potentia. Quod si vltius dicas, Aristotelem solū fuisse locutum de similitate temporis seu durationis: contra hoc est primò, quia ipse nihil distinxit. Secundo quia in c. 11. eiusdem lib. 3. Metap. enumerans varios modos prioris & posterioris secundum naturam, non meminit eius, qui est inter causam & effectum. Tertio quia causa & effectus dicuntur relativè: relativa autem non solum sunt simul tempore, sed etiam simul natura. Contra est quia omnis causa est principium: omne autem principium, prefertim in rebus creatis, est aliquo modo prius eo cuius est principium, ut supra visum est. Vnde etiam Arist. in Postpræd. de modis prioris dixit, omnem causam esse priorē natura suo effectu.

Hæc questio, prout tactum est, de duplice prioritate intelligi potest, scilicet temporis & naturæ: & Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

quia de illis diuersa est ratio, sigillatum est de eis dividendum discurrendo breuiter per singulas causas, quoniam non potest una generalis responsio de omnibus tradi. Considerandum est autem, aliud esse inquirere quid per se conueniat causa, scilicet an per se & necessario sit simul vel prior effectu, quid vero possit ei conuenire, etiam necessarium non sit. Deniq[ue] loqui possumus de re quæ est causa, vel ut esse potest, aut quatenus est actu causa.

Expeditur questio quoad causam finalem.

Iniciando igitur à causa finali, constat ex superioribus non semper requirere realem existentiam ad causandum: aliquando vero posse illam habere, quando, scilicet, finis non mouet ut fiat, sed ut acquiratur, vel accidentaliter perciatur. Hinc ergo sit, aliquem finem: quantum ad rem ipsam quæ est finis, posse esse priorem in reali existentia suo effectu: id tamen non esse necessarium: immo neq[ue] etiam ut finis actu causans simul tempore existat cum primo effectu suo: sed solum cum ultimo: quia id, quod est primum in intentione, est ultimum in executione. Quod si obiicias, Aristotelem generaliter proferentem, causam in actu effectum cum effectu in actu. Respondendum est illud esse cum proportione intelligendum de causa in actu secundum illud esse, quod est illi necessarium ad causandum, & quia in causa finali sufficit esse necessario esse simul finis actu causans cum suo effectu, quia non potest actu mouere agens, nisi sit apprehensum.

De prioritate autem naturæ nihil peculiare habet causa finalis, præter id quod commune est omni causa, scilicet, quod quatenus ab ea penderit effectus: & ipsa non penderit ab effectu, sit prior natura illo: de qua prioritate naturæ quid sit & quomodo sit intelligenda, in inferius dicimus latius. Et hæc sola prioritas naturæ per se conuenit causa finali. Alii vero modi prioritatis naturæ, qui sunt vel prioritas perfectionis, vel in subsistendi consequentia, per se non requiruntur in causa finali: quomodo autem illi conuenire possint, satis patet ex dictis, tum in sect. præced. de perfectione finis, tum in hac etiam assertione de eius reali existentia.

Resoluitur questio, quoad materialem causam.

Secundo loco facile etiam potest hæc res expeditri in causa materiali: nam quod prioritatè existentia per se conuenit huic causa, vt non sit tempore posterior illo effectu quem causat. Et quoad hoc verum habet in illa pronunciatum illud: Causa in actu simul est cum effectu in actu. Et ratio est, quia non potest actu causare, nisi actu realiter existat, ut supra probatum est, & ideo fieri non potest ut sit tempore posterior suo effectu. Non est autem de ratione huius causa, ut res ipsa quæ causat ita sit simul tempore cū suo effectu, ut non prius erit extiterit: potest. n. prius tempore exitisse, quā talis effectus, non quidē actu causando illum, sed quod ipsam entitatem absolutam talis causa. Et hoc sensu verum habere potest in hac causa aliud pronunciatum Aristot. Causa in potentia non est necessario simul cum effectu, sed potest esse prior: comparatio enim fit inter ipsas res causa & effectus in ordine ad actualē existentiam: non enim appellatur causa, quæ esse potest, seu quæ causare potest. Et hoc modo de illa dicitur, non semper esse simul in reali existentia cum effectu: sed posse esse priorem, quod manifestum est in hac causa; nā materia ligni, ex qua potest ignis generari, est causa in potentia ignis nondum geniti, & est prior tempore illo.

Addendum vero est, peculiare esse huic causa, vt licet possit esse prior tempore, quounque effectus suo signato, non tamen possit esse prior tempore omnino materiæ.

Cee mni materiæ.

III.
Causa finalis
non necessaria
propter ipsam
ex istis quatuor
effectuum.

IV.
Prioritatem
tamen natura
habet ad effectuum
ut ab ipsa
pendentem.

V.

VI.
Materiæ non
quæ omnes
sunt effectus
duratiōne.

mini effectu suo, collectiue id intelligendo: quod maxime verum est in causa materiali substantiaz: tamen seruata proportione inuenietur etiam verum in materiali causa accidentium. Et ratio est, quia haec causa talis est natura, ut in nullo momento possit actu existere; quin in actu etiam cause, quia nec materia potest esse naturaliter sine forma, nec substantia capax accidentium potest absque omni accidenti: atque ita semper datur aliquis effectus huius causa, aequalis illi in duratione: ergo respectu talis effectus non est prior tempore. Quod tamen id sit respectu huius determinati effectus accidentiarum est, potuisse enim talis materia sub alia priori forma fieri, atque a tempore procedere. Omitto materiam iani celi, cui con naturale est, semper esse sub tali determinata forma, id enim prouenit ex peculiari ratione & conexione: nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII.

*Quot modis
materia pri
or natura
potest esse*

Atque hinc facile intelligitur, qua ratione materia prima sit prior natura suo effectu. Duobus enim modis potest dici prior natura, vel ex intrinsecu ratione causandi, ratione cuius ab ei pender effectus, ipsa vero ab effectu pender. Quod erit intellectu scilicet, si materia non pender a forma, ut a priori, & ut a propria causa, ut superius tacutum est, & terum attingendum erit disputatione sequenti. Secundo dici potest prior natura ob subsistendi consequentiam: quod exponendum est iuxta nuper dicta de prioritate in existendo. At vero, si prius natura sumatur ratione perfectionis, sicut causa non est simpliciter prior natura, sed prius posterior, quia ei minus perfecta quam effectus eius. Atque haec est communis sententia, qua et clarissima, ut comparatio fiat respectu totius compositi, quod est etiam effectus causae materialis. Sivero comparatio fiat respectu formae, nam ita interpretor, ut in substantiis intelligatur materia simpliciter posterior perfectione: secundum quid autem excelleat, scilicet, in ratione subsistendi, seu modo per se essendi: in hoc enim excedit materia formam materialem, qua est effectus eius, quia illam sustentat. Vnde talis forma quodammodo inheret ipsi materia: materia vero, eo quod sit primus subiectum, nulli inherere potest, sed per se esse debet, & in hoc dicimus exceedere hanc causam hunc effectum suum, quod magis constabit ex dicendo infra de subsistente creatu. At vero in accidentibus est conuerso accidit, nam causa materialis est simpliciter perfectior effectu, qui est forma accidentalis, cum causa ipsa sit substantia: tamen secundum quid, est minus perfecta, quatenus comparatur ut potentia passiva ad actum suum.

*Quid de forma dicendum sit in presenti
questione.*

*Forma sem-
per est sim-
pliciter sim-
ilarum usus ef-
fectuum.*

Tertio dicendum est de forma, per se & ex natura sua nunquam esse prius tempore suo effectu, neque etiam posterius, sed simul. Vnde in hac causa non habet locum, quod prior sit causa in potentia, quam effectus, quia haec causa non prius tempore est actu ens, & potentia causa, quam sit etiam actu causa, quia non prius tempore existit, aut habet potentiam realiter causandi, quam actu cauerit, ut recte docuit Aristoteles duodecimo Metaphysica capite 3. Et ratio est manifesta, maxime in his causis formalibus, qua in suo esse pendet a materia, ut sunt omnes praeter animam rationalem: nam huiusmodi formae non possunt naturaliter existere, extra sua substantia: ergo neque extra sua complicita: ergo neque possunt existere sine suo effectu. In anima vero rationali, quia non sit haec necessitas dependentia, est tamen con naturalis proprietas talis rei, nam cum esse eius sit ad componendum compositum, natura sua postulat, ut non fiat, nisi quando actu est compositum ex illa componendum, & ita nunquam naturaliter

est prior duratione suo effectu, quamvis possit posse durare cessante effectu: in quo habet genus quadam prioritatis quoad subsistendi consequentiam, ut iam dicam.

De prioritate autem naturae si sumatur quoad perfectionem, iam supra facta est comparatio inter formam & compositum, & diximus formam effemina perfectam simpliciter, in quo sensu potest dici posterior natura suo effectu: respectu vero materialis erit prior natura, si tamen materia dicenda est effectus formae. Sivero prioritas natura sumatur in subsistendi consequentia, sic non oportet formam esse priorem aut posteriorem natura suo effectu, sed sunt simul, quia nec compositum esse potest sine forma, nec forma saltem naturaliter sine composito. Solam rationalem animam excipio, qua licet aliqua ratione sit simul, quatenus esse non potest, quia liquido etiam sit homo, tamen simpliciter non conuertitur, quia aliquando potest existere anima, etiam si homo non sit: & secundum eam rationem potest dici prior quoad subsistendi consequentiam.

De prioritate autem naturae, qua per se sequitur rationem causae, difficile est ad explicandum quomodo huic causae conueniat ex propria ratione sua propria omessa peculiaria conditione animae rationalis. Et ratio difficultatis est, quia videtur impossibile quod forma sit prius natura, quam informet: ergo non potest esse prior natura, quam effectus eius. Antecedens patet, quia non est prius natura in se, quam in subiecto: hoc enim est proprium forma subsistenteris: ergo non est prius natura, quam informet, & consequenter nec est prior natura, quam compositum, quia simul ac forma informat materiam, consurgit compositum. Respondent aliqui, formam prius natura informare: non tamen prius naturae, sed quam compositum: nam esse prius conuenit composito, & per illud formae, qui a fortiori idem dicent de materia. Veruntamen haec responsio nec difficultatem evacuat, nec veram doctrinam contineat. Primum enim Aristoteles non tantum dixit causam prius natura causare, sed etiam prius natura esse, quam eius effectum. Deinde, si forma prius natura informat in hoc ipso includitur, ut prius natura sit, tum quia esse est praedicatum transcendentis inclusum in qualibet praedicato reali: informare autem, praedicatum reale est: tum etiam quia informare nihil aliud est quam actuando dare proprium esse: ergo informare intrinsecum includit esse. Demicq; si forma prius natura informat, quam compositum sit, ideo est quia esse compositum consurgit ex informacione formae; sed etiam entitas compositi consurgit ex entitate formae: ergo prius natura est entitas forma quia entitas compositi: ergo forma sicut prius natura informat, ita prius natura est.

Aliter respondrei potest, tria hic interuenire, scilicet formam esse, formam informare, & compositum esse, seu (quod idem est) formatum, seu conditum esse, quia tria non solum ratione, sed etiam natura rei aliquo modo distinguuntur, ut ex trattatis in superioribus constare potest. Formam ergo esse, & informare, prius natura est, quam compositum, quia comparantur quodammodo vix terminus, & ut recte & factum esse. Atq; ita etiam in hoc genere causa verum habet generale pronunciatum. Aristoteles: *Causa est prior natura suo effectu.* Quid non solum de re, qua est causa in potentia, seu in actu primo, sed etiam de causa in actu secundo causante verum est; quia ut sic exercet actionem causae, & ab ea pender effectus, sicut etiam in causa agente explicabimus. Forma autem est actu causans, quatenus actu informare: ergo ut sic est prior natura composito, quod est effectus eius. Neque contra hoc procedit difficultas tacta, quia potius ex eo, quod compositum resultat ex informatione formae, sequitur informatione ipsam

ipsam, & formam ut informantem esse priorem natura composito. At verò comparando alia duo inter se, scilicet, esse & informare, concedi potest neutrum esse prius natura altero in iis formis, quæ sunt dependenter à subiecto: hoc enim videtur intendere, & sat probare difficultas tacta, quo concessio illi fatis fit. Neque obstat illud principium, quod causa est prior natura: non enim dixit Aristoteles omnem causam prius natura esse, quam causer, sed dixit causam esse priorem natura suo effectu: potest autem hoc posterius esse verum, etiam si prius non sit: nam ipsummet cauere est prius natura effectu ut dixi. Non videtur autem necessarium, ut causare sit posterius natura, quam esse causæ: ubi ipsum causare non est proprie effectus ipsius esse causæ, sed est ipsummet esse communicatum seu uniuersum subiecto: quæ vno est effectus agentis, sicut ipsum esse formæ, simulq; sit cum existentia formæ.

Hæc respōsio quoad priorem partem de prioritate naturæ respectu compliciti, vera est, & optimè satisfacit. Quoad alteram verò partem, licet probabilitatem sit: mihi tamen non omnino probatur, quia non videtur posse negari, quin ipsam causalitatem formæ sit ab illa aliquo modo, sicut causalitas agentis est ab agente: vnde sicut agens non tantum est prius naturæ effectu, sed etiam sua actione, diverso tamen modo, nam quatenus actu agens, est prius natura effectu, non verò actione, quia per illam formaliter constituitur actu agens, tamen quatenus actu ens, est vi minimum prius natura sua actione: ita videtur forma prius natura esse, quam eius actualis causalitas, cum hæc etiam ab illa causetur: ergo prius natura est, quam informet. Vnde hæc causalitas est vera, quia forma est, ideo informat seu causat compositum: & hoc ipsum in superioribus dictum à nobis est. Cöcedamus ergo formam prius natura esse, quam informet.

Ad difficultatem autem super positam dicendum est, etiæ forma quæ natura sua pender à materia, prius natura sit, quam informet, non tamen prius natura esse in se aut per se quam in materia, sed præcisius tantum (ut sic dicam) prius natura esse, quam tali modo sit, scilicet, informatio materiam. Qod si inquiratur in illo priori naturæ qualiter sit, in se, vel in alio, respondetur in primis non rectè interrogari de illo priori naturæ, ac si esset aliquod instans, in quo forma sit, & non informet: hæc enim prioritas causalitatis non est explicata per prius in quo, sed à quo. Non enim alia ratione dicitur forma prius natura esse, quam informare, nisi quia informare aliquo modo manet ex esse: quamquam in re, in nullo signo etiam rationis intelligatur forma simpliciter esse prius quam materia informet. Si autem intellecta prioritate, ad interrogationem factam dicendum est in illo priori formam non esse in se nec in alio, sed tantum esse per tale esse, quod intrinsecè postulat esse in alio, quam rem explicabimus latius disputatione sequente, tractando quomodo causa sit sibi inuicem causa.

Tractatur questio in causa efficiente.

XIV. Vatto loco dicendum est, causam efficiēt ex se, quod posse esse priore tempore suo effectu quantum ad suam entitatem absolutam, seu vim agendi, quam vocavit Aristoteles causam in potentia seu in actu primo, non tamen semper esse id necessarium: potest enim effectus huius causa interdum esse æqualis illi in duratiohe, quod si talis causa sumatur in actu secundo, necessario simul tempore est cum suo effectu, quamvis sit simpliciter & propriissimè prior natura. Probatur prima pars, primo inducione, nam Deus qui est prima causa efficiens rerum, per aternitatem prius exitit, quam quicquam effectit, & in celis, & aliis causis secundis res est mani-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

festa. Ratio verò est, quia hæc causa, per se loquendo non indiget suo effectu ut sit, neque aliunde habet necessariam connexionem cum actione sua. Vnde si interdum est aliqua causa efficient, quæ non antecedat tempore suum effectum, id non est ex præcisa ratione talis causa, sed ex aliqua peculiari conditio-

Potest autem id tribus modis accidere (quo probamus secundam partem conclusionis) primo, si efficientia sit minus propria per solam resultantium naturalem: quomodo essentia non procedit tempore passiones ex ea manantes. Secundo si causa sit naturaliter agens, & à primo instanti sui esse habeat omniam requisita ad agendum absque ullo impedimentoo: quomodo lumen productum à Sole potest esse illi coeum: tertio si causa sit libera, & simul ac est, velit agere: quomodo angelii in primo instanti quo creati sunt, aliquid facere potuerunt: & Deus ab aeterno potuisse aliquid creare si voluisset. In his autem omnibus modis supponendum est, effectum debere esse talem ut per indubitabilem actionem fieri possit: nam si efficiendus sit successivus, non poterit omnino simul esse cum sua causa, nisi alioqui supponatur etiam causa ipsa incipere & esse successivus, seu ad modum successuarum. Alioqui successivus effectus necessario incipit post aliquod instans, in quo iam supponitur causa existens, vel ex se ut Deus, vel per creationem aut generationem, saltem ex natura rei, & seclusis miraculis. Quia ratione motus coeli non potuit simul tempore esse cum suo motore, sed hic præcedere debuit saltem per instans. Dico autem leculis miraculis, quia, si verum est potuisse Deum creare angelum per ultimum non esse, etiam verum erit, talem angelum potuisse simul esse & mouere eternum: sed de hoc aliás.

Tertia pars conclusionis, præter authoritatem Aristotelis est per se evidens, quia causa est in actu per actionem, actio vero non est sine termino: terminus verò actionis est effectus causa agentis: ergo de primo ad ultimum causa agens in actu, non est sine suo effectu in actu. In hoc autem duo includuntur, unum est non posse effectum actu manare à causa, quin causa ipsa simul existat, quod supra probatum est contra aliquos qui dixerunt posse effectum actu manare à re iam non existente, neque in se, neque in aliqua virtute sua: quod est plane impossibile, & contra hoc Aristotelis dogma, quod causa in actu & effectus in actu, debent esse simul. Dicitur autem effectus in actu, non ille qui actu est ens per actualem suam existentiam, sed ille qui actu est effectus, id est qui actu manat à causa: potest enim illa res actu esse, & non actu emanare, sed emanasse, & tunc constat posse esse sine sua causa, que tunc sit, licet supponat eam fuisse, & causasse. Secundo includitur in illo pronuntiato, causam non posse prius tempore esse actu causam, quam effectus actu sit, quia est actu causa, quatenus actu influit: non potest autem actu influere, nisi iam sit aliquid, in quod influat. Sed obseruandum est, ita effectum esse simul cum causa in actu, sicut ab illa manat: nam si manat totus simul per actionem momentaneam, erit simpliciter, & secundum totū suum esse, simul tempore cum sua causa in actu, quia in huiusmodi effectu (ut aiunt) simul est fieri, & factū esse, & consequenter simul etiam est causam agere, & effectum esse. At verò si effectus fiat successivus, causa etiam erit in actu successivus: & tunc effectus solus in fieri, vel secundum aliquid sui erit simul cum causa in actu.

Solum potest quis obiicere, Deum ex aeternitate fuisse causam in actu non solum primo, sed etiam, secundo modo, & tamen nullum fuisse effectum ex aeternitate. Hæc verò obiectio solum habet locum in eorum sententia, qui ponunt totam actionem, qua Deus ad extra agit, esse in Deo immanentem & aeternam. Iuxta quam respondentum erit, id esse

Ccc 2 pecu-

peculiare in actione diuinæ voluntatis, quæ potens est non solum ad influendum esse in effectum, sed etiam ad influendum pro eis tempore, quo ipsa præscribit, & non antea, quamvis antea ipsa sit. Qui vero ita sentiunt, melius loquentur, si dicant illum actum immutantem seu volitionem Dei non contittere illum actu agentem ad extra, nisi prout actu influit: & ut sic connotare coexistentiam effectus. Nobis vero facilior est responso: negamus enim Deum esse causam actu agentem ad extra per actum solum in ipso manentem, sed per actionem extra transiunt, qui non est prior tempore quam effectus.

XVIII.

Vltima denique pars de prioritate naturæ constat primò ex generali sententia Aristotelis, quod causa est prior natura suo effectu, quæ prioritas nihil aliud est quam dependentia effectus à causa, & independentia causa ab effectu: hæc autem dependentia ex parte effectus, & independentia ex parte cause, maximè cernitur in causa efficiente, vt disputatione sequenti latius declarabimus. Et ideo dixi efficientem causam non solum esse priorem natura, sed etiam maximè propriè hoc ei conuenire: quia & causa efficientis maximè requirit existentiam ad causandum, & secundum eam est omnino independens à suo effectu. Est autem circa hanc prioritatem naturæ considerandum, posse esse sermonem de causa efficiente, aut ut actu efficientis est, vel secundum se, seu prout est in actu primo proxime disposita ad agendum. Rursus comparari potest vel ad proprium effectum, vel ad actionem seu causalitatem suam. Igitur comparatione effectus simpliciter est prior natura causa in actu etiam ut actu agens, quia actio ipsa est prior natura suo termino. At vero comparatione ipsius actionis non potest esse prior natura causa in actu secundo, vt bene notauit Soncin. 5. Metaphys. quest. 7. quia ipsa actione constituit formaliter agens in actu secundo: ergo non potest esse prior natura eadem actione. Respectu igitur actionis solum dici potest causa prior natura, quatenus consideratur in actu primo.

XIX.

Dices: Hoc modo non solum est prior natura, sed etiam tempore. Respondeatur, si loquamur de causa in actu primo sufficiente, & non impedito, & cum omnibus requisitis ad agendum, non ita esse, nisi forte in potentia libera, in qua id est speciale. Deinde dicitur, etiam prioritas temporis antecederit, posse etiam prioritatem naturæ interuenire pro illomet instanti, in quo iam sunt simul duratione actio & causa agens: & ita etiam causa libera non solum eo tempore quo non operatur, est prior sua actione, sed etiam pro illo instanti quo operatur, est etiam prior saltem natura: & ideo potest pro illomet libera esse, vt supra diximus. Et ratio est: quia ipsa actio manat ab actu primo, non tamen manat media actione, sed se ipsa; & ideo est posterior natura quam causa in actu primo, non tamen quam causa in actu secundo.

Satisfacti argumentis in principio positis.

XX.
Explica ns
Aristotelis
cum axio-
ma.

Ex dictis soluta est ratio dubitandi in principio postulata, & explicata propositio Aristotelis, *Causa in actu, & effectus in actu simul sunt*. Loquitur enim aperte de causa actu causante, & de effectu in actu in ratione effectus, vt explicuimus. & de similitate temporis, non naturæ, vt ex contextu aperte constat. Vnde nil refert, quod expressis verbis ibi non distinguat, tum quia res ipsa est satis perspicua, tum etiam quia in ipso contextu, vt dixi, satis declaratur: maximè cum ipse Philosopher in Postprædicam. dicat ea simpliciter dici simul esse quæ simul tempore sunt. Et eodem modo accipiendum est, quod ibidem ait Aristoteles, causam in potentia non esse simul, scilicet tempore, cum suo effectu: vocat enim, vt dixi, cau-

sam in potentia, non ipsam rem, quæ est causa, vel potentia existente, sed rem actu existentem, & in potentia ad causandum: & de hac negat esse simul tempore cum effectu, non quia esse non possit, sed quia id necessarium non est.

Ad alia argumenta contra prioritatem naturæ respondetur. Ad primum dicitur in primis satis esse, quod Aristoteles in prædicta sententia hunc modum prioritatis natura posuerit, nam in quinque Metaphysicæ, non videtur omnes modos Prioris alibi positos reperiuntur. Vel dici potest, hanc prioritatem naturæ comprehensam sumere sub illa quæ est in subsistendi consequentia, nam causa in tantum dicitur prior natura suo effectu ratione causalitatis, in quantum id quod dependet, vt si esse non potest si neeo, à quo pendet, in quo habet rationem posterioris; è contrario vero id à quo aliud penderet, vt si esse independens ab illo, & ex vi huius independentis esse potest sine illo: quod si fortasse aliunde penderet, est per accidens ob aliquam causalitatem. Atque ita causalitas in tantum dicitur naturæ prioritas, in quantum virtute includit prioritatem in subsistendi consequentia, vel absolute, vel saltem quantum est ex illo capite.

Ad vltimum de relatione, sive iam dixi in hoc trato de causis nihil nos curare de relationibus prædicalibus consequentibus causalitatibus, nam siue illæ sint rei, siue rationis, sunt posteriores causalitate, & proprietas habentes considerationem & collationem in prædicamento Ad aliquid. Non sumuntur ergo hic causa & effectus vt de formalibus dicere possint relations prædicamentales: quo sensu verum est esse simul non tantum tempore, sed etiam natura, si sumuntur ut relatio & actu terminus: sed est sermo de causa & effectu quantum ad actum causantis & causatis; & ita non sunt simul natura, etiam si transcendentalis habitudinem includent quia haec non requirit similitatem naturæ inter extrema, ut in multis alijs rebus per se notum est.

SECTIO III.

Virum eiusdem effectus esse possint aut debent plures causæ.

Sub hoc titulo multa comprehenduntur, quæ oportet distinguerre, & breviter expedit. Potest enim esse sermo qualiter vel de causis diuersorum generum, vel qualiter de causis diuersi ordinis seu speciei in eodem genere, vel de causis eiusdem rationis & species in eodem genere. Rursus potest esse qualiter de causis totalibus in suo ordine, vel de partialibus est autem causa totalis qua præbet totum concordum necessarium ad effectum in illo ordine: partialis vero è contrario dicitur, quæ per se sola non confer sufficieniem, totumque necessarium concordum. Præterea aliud est querere an plures causæ sint necessaria ad effectum, in quo simul inquiritur tam connexio effectus cum causis, quam connexio ipsorum causarum inter se in ordine ad causandum effectum: aliud verò est querere, an possint plures causæ ad eundem effectum causandum conuenire, etiam necessarium non sit. Illud denique est considerandum, quando inquiritur de influxu plurium causarum in unum & eundem effectum, non inquirere vnitatem effectus quoad relationem effectus, id est: an talis effectus uno & eodem respectu referatur ad plures causas: hæc enim questione parui momentis, & proprium locum habet in prædicamento relationis. Neque etiam inquiritur de vnitate seu identitate causalitatis plurium causarum in eundem effectum: sed inquiritur de ipso esse seu abeclota entitate effectus, an in illam possint vel debent plures causæ.

causa influere, siue unaquaque influat distincto influxu, siue non: id enim iudicandm erit ex modo causatum, & ex principiis supra positis de causalitatibus singularium causarum, ut ex dicendis etiam facile constabit.

Expediuntur quæstio in causis generis diversis.

Principio igitur de causis diuersorum generum certum est aliquos esse effectus, ad quos causæ omnium generum concurrenre necessarij debent, si sunt propriè & per se effectus. Huiusmodi sunt in primis omnes substantiæ naturales, de quarum ratione est ex forma & materia componantur, & ita iam ibi duæ causæ concurrunt: materia autem non potest per se esse, nisi ab aliquo fiat: neque etiam habet formam, nisi aliquid agens illam inducat: agens autem non inducit illam, nisi aliquem finem intendat, & ita necesse est, ut alia etiam duæ causæ concurrant. Quid h̄t, ut idem causarum concursus necessarius sit tam ad materiam, quam ad formam materialem, seu materiam informantem, non tamen eodem modo. Tum quia nec materia causat se ipsam: nec etiā formam. Tū etiam, quia aliter concurrit materia ad formam, quam ad compositum, & è conuerso, & sic de aliis, vix superiorib. satis constat: Idē causarum concursus proportionaliter necessarij est, vt quodlibet accidens conaturali modo per se causetur, quia nō habet ex subiecto, ab aliquo efficiens, propter finē. Dicauem, sī propriè & per se effectus, quia in effectu contingit, & per accidentem, vt talis est, neque est causa finalis, neque propriè & per se efficiens: tamen ille ut si nec est effectus per se, nec propriè est unus effectus, sed aggregatio plurim, in quorum singulis predictis causa inuenientur. At vero in solis substantiis simplicibus seu immaterialibus, duæ tantum causæ concurrunt, scilicet efficiens & finalis, eo quod materialem nō habeant, nec formalem habere possint, nisi fortasse formam Metaphysicā quis causam appelleret: illam autem non esse propriè & physicè causam, supra ostendimus.

Ex his intelligitur primò, nullum esse effectum in rerum natura, qui unicam tantum habeat causam formaliter loquendo. Nam in primis necessarium est ut quidquid est causarum, habeat causam efficientē, ut pater tum inductione facta, tum etiā, quia quod est causatum, non habeat esse à se: debet ergo habere datum ab alia causa extrinseca, causa autē, quæ realiter influit esse, ut causa extrinseca, est efficiens. Deinde, quia omne causarum habet causam finalē; nam h̄c est prima causarum, quidquid autem habet causam finalē, habet etiam efficientem, vt docuit Averroes libro de substantia orbis, capite 2. quia finalis causa est cuius gratia agens operatur. Vnde supra ostendimus, causalitatē finis primo ac per se exerceri circa aliquam actionem agentis. Et è conuerso causa etiam efficiens per se nihil operatur, nisi concurrente etiam fine propter quem operatur, h̄c igitur duæ causæ ut minimum necessaria sunt: habentque inter se necessarium connexionem, eo modo, quo supra declarauimus, quomodo omne genus operetur propter finem. Dixi autem formaliter loquendo, quia ubi contingit efficiens & finem in eandem omnino rem coincidere, poterit quidem effectus realiter effe ab una sola causa, prout exercente tamē duplē rationē causandi, secundum quam duæ causæ formaliter nuncupantur. Et eadem proportionē qui numerat exemplarū ut causam distinctam, dicent habere connexionem cum efficiēte & fine, saltem rationē primi agentis, iuxta superius declarata.

Dices, posse intelligi rem aliquam ex se esse propter alium finem, etiam si non sit ab alio efficiēte, i-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ta ut ad quatuor ratio finis non sit esse id cuius gratia aliquid fit, sed cuius gratia vel fit, vel est. Sicque Aristotelem sensisse: de quibus rebus quod habeant causam finalē & non efficiētem, existimat Gregorius & alii, de qua re partim supra diximus, partim infra dicemus. Nunc quod ad rem præsentem spectat, impossibilis in primis est rem, quæ ex se est, esse propter aliud à se, nam quod à se est, propter se etiam est, quia tale ens est omnino perfectum, nec est cur habeat esse ordinatum ad aliud, si ex se illud habeat. Deinde, etiam si fingeretur talis ordo, non esse per propriam causalitatem finis, respectu ipsius esse talis entis, quia tale esse esset ex se simpliciter necessarij, cum supponatur non indigere causa efficiēte: ergo non pendet ab alio etiam ut à finali causa, quia alias illa ablata amitteret suum esse, quod repugnat enti simpliciter necessario. Vnde neque in operari posset penderere ab alio ut à fine, quia quale est esse, tale est & operari. Igitur h̄z duæ causæ ut minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

Secundo sequitur ex dictis, nullum effectum habere causam materialem intrinsecam, qui non habeat omnes alias, neque etiam habere causam formalem intrinsecam, qui non habet ceteras, ac denique intrinsecam causam materialem, & formalem habere necessariam connexionem, non solum inter se, sed etiam cum efficiēte & fine. Hæc omnia sunt clara & certa ex dictis, quia materia & forma sub predicta ratione habent inter se relationem, seu transcedentalem habitudinem mutuam, quia nec materia causa intrinsecè nisi per complexum formæ, nec forma nisi per informationem materiæ, & ita non potest una causare intrinsecè fine alia. Dico autem intrinsecè, quia quatenus materia causat ipsam formam non tam intrinsecè causat, & ideo ut sic non requirit formam ut cœausante se ipsam, sed solum ut causat, & consequenter ut concavantem compositum. At vero qualibet ex his causis, & ambæ etiam simul habent connexionem cum efficiēte, & consequenter etiam cum finali, quia tum materia, tum forma, tum etiam compositum ex ipsis est ens adeo imperfectum, ut non possit ex se habere esse, & ideo sicut neutra ex his causis est fine efficiēte, ita neque causat fine efficiēte: efficiens autē, ut sepe dictum est, per se non efficit fine concursu finis.

Vltimo intelligitur ex dictis, quomodo ha causæ dicantur totales, cum tamen nulla earum per se sola sufficiat ad effectum. Sunt enim totales in suis generibus, quia unaquæcū in suo genere sufficit, & adhibet totam causalitatem in eo ordine necessariam & quia unaquæcū habet suam causalitatē diuersæ rationis ab alia, & non componunt unā integrā causā: ideo unaquæcū absolute existit totalis causa. Dices, saltem sequitur quilibet ex his causis esse imperfectam in absoluta & communī ratione causa, esto unaquæcū dicatur perfecta in suo genere. Patet sequela, quia quilibet earum est absolute insufficiens ad effectum in rerum natura constitutum sine aliquarum consortio. Cōsequens autem est falsum, alias etiam Deus in ratione causa esset quid imperfectum. Respondet primo, absolute negando sequelam, propter instantiam de diuina causalitate. Secundo additur, consequens est verū in omni alia causa præter Deum; vtriusque autem dicti rationem sic declaro. Nam in primis causa materialis & formalis imperfectæ simpliciter sunt, tum quia non causant nisi componēdo, qui modus ex suo genere imperfectus est, tum etiam, quia cum utrāq; causet, veluti dando suammet entitatem ad entitatē effectus constitutendum, neutra per se sola ad id satis est, quia unaquæcū habet entitatem imperfectam & incompletam ut extriū sūcū coniunctione cōplete, entitas totius effectus consurgat. Deniq; unaquæcū dat aliquid proprium, quod altera nullo modo potest conferre. His ergo rationibus utrāq; est simpliciter imperfecta.

V.
Materialis
& singula
alia causa
curiositas
appellatur

VII.
Finalia causa
et sufficiens
ex suo genere
potest posse.
ea.

Causa verò finalis, & efficiens, ut sic nullam dicat imperfectionem; neque in modo causandi, neque ex eo, quod alia causa cum illis interdum concurrant. In creaturis autem semper habent aliquas imperfectiones admissas: quoad modum quidem, quia vel operantur cum mutatione seu mutabilitate, vel propter suum commodum, vel aliquid huiusmodi. Quoad indigentiam verò aliarum causarum (quod ad rem presentem spectat) quia omnis causa efficiens creata indiget materiali causa ut efficere possit, quod imperfectionis est, tum propter limitatum modum agendi, tum etiam quia ipsa materia quam supponunt, nullo modo est ab ipsis. Rursus indigent aliqua causa finali extra se; nam licet propter se operentur, tamen necesse est, ut etiam operentur propter aliud saltem ut ultimum finem. Et præterea indigent concursum superioris causa in ratione efficientis superioris rationis. Ac simili proportione omnis finis creatus habet imperfectionem in causando, ob quam, & ob limitationem suam, indiget & alicuius efficiens distincti, & alicuius materiae vel subiecti concursu, ut aliquem effectum habere possit.

VIII.

At vero in Deo solo est causalitas sine imperfectione; nam in primis absolute non indiget concurso materiae vel formae ad efficiendum. Deinde quando haec cause sunt necessariae in aliquo effectu, etiam si fieri at Deo, non concurredit aliqua eorum ut simpliciter supposita causalitate Dei, sed ut ab ipsomet facta & conservata. Et præterea necessitas talium causarum non est ex defectu virtutis Dei: alioquin non daret Deus esse etiam ipsis causis, sed est ex intrinseca indigentia effectus, cuius natura est, ut ex talibus causis conatur. Quo etiam sit, ut tales causa, quatenus concurrunt ad effectum Dei, magis cocurrant ut effectus eius, quam ut concausa cum ipso. Adeo ut ipsa mater causalitates talium causarum exerceri non possint, nisi Deus illas efficiat. Rursus Deus ad causandum effectuum ita indiget concomitantia causa finalis, ut non indigat fine a se distinto, quia ipse est finis ultimus omnium suarum actionum. Quod si interducat actionem suam ad alium finem proximum ordinare, & illud non est ex indigentia, sed ex perfectione & voluntate sua, & præterea talis finis proximus non posset esse finis, nisi a Deo recipetur perfectionem & bonitatem qua posset illud munus subire. Et similiter è contrario, ut Deus causet per modum finis, non indiget consortio alterius agentis, sed suæ virtutis. Ut omittam in illis metis generibus finis & efficientis habere Deum summam independentiam. Ita ergo sit ut cœursus plurium causarum ad unum effectum non minuat perfectionem Dei in absoluta ratione causandi, etiam si in inferioribus causis illud sit indicium imperfectæ virtutis.

Tractatur quæstio in causis eiusdem generis diversis in specie.

IX.

Plures ma-
teriae eius de-
bet esse
non possunt.

Secundo loco dicendum est de pluribus causis eiusdem generis, diversa tamen rationis vel ordinis in talis genere. Et hoc poterit breuiter expediri, quia res est facilissima. Dicendum est enim, in causa materiali & formali non posse hunc modo plures causas concurrere ad eundem effectum: in efficiente autem & finali, posse. Prima pars de materia probatur, quia materia non concurredit, nisi recipiendo formam: duæ autem materiae diversæ rationis, vel in effendo, vel in causando, non possunt ad eandem formam recipiendam concurredit, quia neque eadem forma potest in pluribus materiis recipi: quod si plures materiae plures formas recipient, iam non ad unum effectum concurredit, sed ad plures.

X.

Dices, quamvis ratio facta concludat, respectu formarum substantialium, quæ à materia pendent,

non tamen respectu animæ rationalis, quia plures materiae concurrunt cum eadem anima ad eundem hominem componendum, vel simul ratione diversarum partium, vel successiæ ob continuam mutationem materiae. Respondetur ob partium diuersitatem non esse propriæ plures materias, sed unam adæquatam, constantem ex pluribus partibus, praesertim cum neque illæ partes possint eadem anima informari, nisi sint inter se aliquo modo unitæ & coiunctæ ad componendum unum adæquatum suscepientium. Addo præterea, quatenus plures illæ materiae partiales ad unum effectum concurrunt, eatus ipsummet effectum esse multiplicem & variatum secundum partes. Vnde ad alteram partem de sequenti mutatione materiae raspondetur, illum effectum esse quidem unum ratione animæ, tamen ex ea parte qua variatur materia, etiam effectum aliquo modo variari, ut supra disputatione quinta tractatum est.

Dices rursus, quamvis in substantiali effectu, verum hoc sit, non tamen in accidentalis. Ex ratio differentiæ est, quia causa materialis proxima formæ substantialis, non habet aliam in qua fundetur, quia est ipsa primum subiectum, & ideo tantum potest esse unica causa materialis vnius formæ, & vnius compositionis: at vero forma accidentalis potest immediate habere aliquam materialem causam, quæ indiget ad alia materia in qua sustentetur, quia, ut supra diximus, potest accidentis immediate inhærente accidenti. Sic ergo poterit idem accidentis habere duas causas materiales, unam proximam, & aliam remotam, ut eadem intellectio, verbi gratia, causatur materialiter subiecto in quo recipitur, & a substantia animi. Respondeatur primo, illud remotum subiectum non propriè concurrere per se ad ultimum actum, sed solum sustentare illud accidentis cui aliud inhæret, & ita est supra posta assertio declaranda auctiunaria de causa materiali immediata, ac per se. Quod si quis velit defendere idem accidentis, verbi gratia, secundum actum vitalem, immediata efficiere virtutem subiectum, proximum, & radicale, necesse est, ut dicat, illa duo tunc concurrent per modum vnius adæquati suscepti, & singula tantum partialiter concurrere: conclusionem autem intelligendam est de causis totalibus.

Iam de causa formalis evidenter est assertio posta: quia plures formæ non possunt ad eundem effectum constitendum conuenire. Nam quod ad formæ substantialis attinet, supra ostensum est non posse esse plures similes in eadem materia; quamvis autem successiæ sint, non componunt cum illa eundem effectum, sed diuersos, quia diversa esse formaliter tribuunt. Vnde licet potentia absoluta humiliat plures formæ in eadem materia, non concurrerent ad unum effectum, sed vnaquaque suam speciem, & suum effectum constitueret. Quod vero spectat ad formas accidentales, quamvis plures possint simul in eodem subiecto esse, non tamen ad eundem effectum concurrere, sed vnaquaque suum proprium ac distinctum habet effectum. Nec refert, quod interdum compositum ex talibus formis denominatur aliquo modo vnum, ut vnu artifex, etiam si habeat plures artes specie distinctas: nam illa denominatio singularis sumitur ex unitate subiecti substantialis in illis formis: vnde formaliter non cadit in effectum talium formarum, ille enim vere non est virus, sed cadit in ipsum suppositum, quatenus vnum & idem omnibus illis formis seu accidentibus subst. Denique, si aliquando forte plures formæ, vel accidentales, vel etiam substantiales, dicuntur concurrere ad unum quid constitendum, id non efficiunt ut formæ totales, sed ut partiales, ut forma sanguinis, carnis, & ossis ad constitendum animal, & calor, figura, &c. ad constitendum pulchram, vel si quid est aliud simile. Semper itaq; tales

formæ concurrent, ut componentes vnam, neque est maior unitas in effectu, quam sit proportionaliter in forma: nunquam ergo plures causæ formales ad eundem effectum concurrunt.

At vero in efficientibus & finibus, si sint diuersarum rationum, & inter se subordinata, res est manifesta ex iis, quæ de his causis differuius. Nam possunt plures causæ huiusmodi ad eundem effectum concurre, & quando effectus est à causa creata, semper id est necessarium propter dependentiam causæ particularis.

SECTIO IV.

An possit idem effectus esse simul à pluribus causis totalibus eiusdem generis, & p. cie.

Propositum est ergo dicendum de tertio punto, qui est præcipue intentus in hac sectione, scilicet, de pluribus causis eiusdem generis & speciei, seu ordinis in illo genere. Et, ut ad punctum difficultatis statim accedamus, excludendæ sunt causæ intrinsecæ materialis & formæ, nam in eis locum non habet hec questione, ut à fortiori patet ex dictis in secundo punto præcedentis sectionis. Habet ergo locum quatuor in efficientibus, & est ferè eadem ratio de finibus, ut in fine subijcitemus: idemque ostendemus dicendum esse de qualibet causa, quatenus fuerit extrinseca. Rursus difficultas est de causis totalibus in suo ordine: nam de partialibus nulla est difficultas, quia constat multis effectus naturales esse à pluribus efficientibus proximis partialibus, ut idem filius à patre & à matre, supponendo matrem effectu concurre: & idem lumen aut calor à multis lucernis singularibus, & sic de alijs. Et ratio est, quia quando causa tantum sunt partiales, ex omnibus consurgiva tantum totalis & sufficiens, ergo nihil obstat, quo minus plures causæ illo modo concurrant, quia illæ non tam sunt plures causæ, quam plures partes unius causæ. Neque enim necesse est, ut causa totalis fiat una, ut vel sit simplex, aut per se à proprie cōposita per realem unionem causarum partialium, sed sufficit, ut coalefcat ex pluribus scilicet iuuantibus ad agendum, & sufficiens coniunctis vel approximatis, ut sicut partiali modo influere possint. Itaq; in hac parte nulla est difficultas.

De causis vero totalibus duplex adhuc questio versatur. Una est, an simul & coniunctum possit idem effectus à pluribus causis prodire. Altera est, an, saltem successiū vel diuiniū possit idem effectus à varijs causis fieri, id est, an, qui sit ab una, fieret idem numero ab alia, si eidem materia eodem tempore applicaretur. Prius dicemus de priori questione, & deinde de posteriori.

Prima sententia negans omnino hoc esse possibile.

Es ergo prima sententia docens tam esse impossibile plures causas simul concurrere eo modo ad eundem effectum, ut implicet contradictionem, id est que nec de potentia absoluta fieri posse. Ita opinatur Scotus in 3. d. quæstione secunda, & in 2. distinctione 20. quæstione secunda. Et idem sentiunt multi Thomistæ, qui dum dicunt hoc esse impossibile, probationem adiungunt inferendo implicacionem contradictionis: ita Caicer. 3. part. quæstione 67. articul. 6. prope finem. Soneci 5. Metaphys. quæst. 6. & Capreol. in 2. dist. 20. quæstione vñica, articul. 3. ad argumenta Scoti contra 3. conclus. & in tertium, distinct. 1. quæst. 1. art. 3. ad argumenta Scoti cont. 2. conclus. & Ferrar. 3. cont. Gent. c. 68. & lauel. 5. Metaphys. 27. Solerq; hæc opinio in hoc sensu tribui D. Thom.

quia interdum absolute dicit hoc esse impossibile, ut in 1. p. q. 52. art. 3. & 3. p. q. 82. art. 2. ad 2. & in 1. d. 37. q. 3. art. 3. & 5. Metaph. cap. 2. & idem sentit Marfil. 1. de Gen. q. 8. Et non dubito, quin hæc fuerit illorum Philosophorum sententia, qui putarunt id esse simpliciter impossibile, quod per naturales causas fieri non potest, de quo statim dicemus.

Fundatur autem hæc sententia primò, quia contra rationem causæ totalis est, ut habeat consortium alterius in eodem ordine, nam causa totalis est illa, quæ tota virtute necessaria in illo ordine ad eundem effectum ergo repugnat causa totali ut sic, habere consortium alterius causa simili in effectione eiusdem effectus. Patet consequentia, quia hoc ipso, quod habet aliam causam concurrentem, iam ipsa non adhibet totam virtutem necessariam. Vel certe si ipsa adhibet totam virtutem, & nihilominus alia etiā suam exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illum effectum: ergo prodibit etiam maior effectus, & consequenter fieri ab illis ut à causis partialibus, & à neutra ut totali. Manifestam enim repugniam inuoluere videtur, ut causa potentior, secundū totam virtutem actu operetur, & tamen non plus operetur, quam si sola causa minus potens efficeret. Et confirmatur secundū in hunc modum, nam si una causa efficit effectum ut causa totalis: ergo vel alia nihil agit, & sic falso dicitur esse causa, vel actum agit, & hoc est impossibile, quia agere est de nomine educere ad esse, nā teste Aristotele, inter hos terminos sit omnis actio: sed id, quod actu est ab una causa, iam est extra non esse: ergo non potest fieri ab alia. Tertiè confirmatur hoc ipsum, quia alias posset una causa totalis non tantum simul & eodem instanti, sed etiam in posteriori tempore, producere rem prius iam ab alia productam, quod est contra rationem productionis, ut diximus. Vnde alterius fieret, ut eadem res producere posset seipsum, quia si non posset, maxime, quia ad agendum sufficitur esse, sed etiam si res iam fit, potest ab alia causa iterum produci, ergo & à se.

Quarto: Impossibile est eandem actionem esse à duabus causis totalibus, ergo & eundem effectum. Patet consequentia, tum à paritate rationis, tum etiam, quia vna effectus non potest, nisi vna actione fieri. Antecedens vero probatur, quia actus omnino essentialiter pendet ab agente: non potest ergo vna & eadem actione simul à pluribus agentibus, & à singulis totalibus dependere. Vnde est quinta & vulgaris ratio, quia alias sequitur talem effectum pendere, & nō pendere essentialiter ab illis causis, quæ est contradictione. Sequela patet, nam quod pendeat, in eo ipso affteritur, quod vtraque illarum dicitur esse causa per se & totalis, nam causa per se est, à qua per se pendet effectus, & totalis est, à qua totaliter pendet. Quod vero non pendeat, probatur, nam si hæc tollatur, nihilominus remanebit effectus ex influxu alterius, cum dicatur esse causa totalis: ergo non pendet ab hac. Rursus, si hæc maneat, quamvis cœstruantur altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera, ergo à neutra pendet. Quod si dicatur pendere ab alterutra confusè aut disjunctim: ergo de facto neutra earum determinat & per se sumpta, est causa totalis, quia à neutra earum determinat & sumpta pendet effectus. Sexto tandem argumentor, quia si talium causarum concursus absolute non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio supponit esse omnino falsum.

Secunda sententia affirmans etiam naturaliter.

Secunda opinio extremitate contraria esse potest, nec implicare contradictionem, nec per se loquendo, ex natura rei repugnat, duas causas totales eiusdem ordinis simul efficere eundem effectum. Dico per se loquendo, quia fortasse ex parte antecedentium

conditionum necessariarum ad agendum, non possunt secundum naturam ordinem duas causas ita applicari, ut simul ac totaliter eundem effectum efficiant: tamen per se & ex vi causalitatis etiam naturalis non repugnat. Nam si duo agentia ita applicentur alicui passo, prout necessarium est, ut singula possint aliquem effectum totaliter efficere, ambo etiam simul & eodem modo illum efficiunt. Atque hanc sententiam, ut videtur, tenet Caeteran. i.p. q. 52. art. 3. vbi licet interpretetur D. Thom. dicentem, non posse unum effectum esse a duabus causis totalibus, intelligendum non de potentia logica, sed naturali, tamen in discursu ita explicat, ut illam naturalem repugnantiam solum ponat in applicatione causarum: at vero ex hypothesi, quod causa sint applicatae, aperte docet effectum naturaliter simul emanatur ab illis ut a causis totalibus.

VII. Fundamen- sum proposi- tio sententia.

Potest autem fundari haec opinio in ultimo argumento factio pro priori sententia, sumendo contrarium principium hoc modo. Non implicat contradictionem dari duas causas totales unius effectus: ergo si duo ignes, verbi gratia, eidem materiae eodem modo dispositi, & aequaliter, naturaliter agerent quantum possent: ergo agerent unum & eundem effectum, quia supponimus eandem materiam non esse simul capacem plurium: tunc autem unusquisque ageret ut causa totalis, quia supponimus unumquemque habere sufficiens principium ad totum illum effectum efficiendum, & utrumque naturaliter ageret, quantum posset: ergo utrumque produceret totum effectum ut causa totalis eius, cum aliunde nulla sit adiuncta repugnancia. Et confirmatur, nam tunc vel utrumque ageret, vel neuter, quia non est major ratio de uno quam de alio, non potest autem dici quod neuter ageret, quia nihil est quod eos impedit, cum enim sint in virtute similes, unus non impedit alium: supponimus autem nullum aliud impedimentum interuenire: ergo agit utrumque, & tota virtute, atque adeo ut causa totalis.

VIII.

Atque hinc ultraius concludi potest, non solum in predicto sensu, sed absolute posse naturaliter contingere, ut idem effectus a duabus causis totalibus procedat, quia illa suppositio, scilicet, quod duo agentia sufficientia simul & aequaliter ad eundem effectum applicentur, non est cur naturaliter repugnet. Caeteranus enim nullam aliam rationem adducit, nisi quia natura abhorret superfluitatem. At hoc non satis est, primò, quia licet natura abhorreat superfluitatem, non tamen abundantiam, nec semper dicendum est superfluum, quod simpliciter non est necessarium. Est quidem superfluum duas causas exigere, vbi una sufficit: tamen quod natura fuerit tam prouida, ut pluribus causis sufficientem virtutem ad eundem effectum contulerit, non superfluum, sed liberale potius dicendum est. Quod vero illae duas causae simul concurrant, licet non fuerit a natura per se primo intentum, potest tamen esse permisum & contingens, cum nihil habeat naturis rerum repugnans. Secundò magis abhorret natura monstrorum effectum, quam superfluitatem, & tamen illum interdum non recusat, si ordo & concurrentia naturalium causarum illum pariat: cur ergo idem dici non poterit de totalium causarum multitudine? Tertiò, quamus natura adeo abhorreat superfluitatem, tamen causa libera non semper illam abhorret: ergo duo Angeli possunt pro sua voluntate applicare totam virtutem ad mouendum lapidem, & tunc unusquisque mouebit ut causa totalis. Idem dici potest de duabus hominibus, si unusquisque habeat totam virtutem sufficientem ad portandum lapidem, & ambo simul pro suo arbitrio illam totam applicent. Atque haec sententia tribui solet Ochamo & Adamo, quos Capreolus in tercia, distinctione 1. referit ex i. dist. i. dub. 4. sed ibi nihil reperio, & allegatio est ambigua, quia ibi nullum est dubium quar-

tum, sed variae quæstiones, & nec in quarto, nec in alijs quicquam dicunt.

Approbatio tertie sententie, & questionis resolutio.

I Nter has sententias medianam viam tenendam censeo: dicendum primò non implicare contradictionem, quod idem effectus a duabus causis totalibus proueniat. Quidam hanc partem placet opinio Caeterani, quam etiam infinitas, parte, questione 3. art. 6. Nec melius probari potest, quam respondent ad priora argumenta, nam si nihil est, quod contradictionem probat, non erit cur credatur aut assertetur. E contrario vero, cum Deus possit facere omnia, in quo repugnantia non ostenditur, poterit etiam facere, ut duas causas totales eundem effectum efficiant. Et declaratur breuite in hunc modum, nam Deus potest existente hoc Sole in hoc hemisphaerio creare alium aequaliter perfectum, & aequaliter ad illuminandum applicatum. Rursus posset per alium Solem fieri in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol praesens diuisim, seu non concurrente nec assisteret: hoc Sole: quia est enim repugnancia, quod Deus per unam causam faciat, quod potest facere per aliam? Quin potius sequenti puncto ostendam naturaliter etiam hoc posse fieri. Igitur simul existentibus, & applicatis his duobus luminoforis, potest Deus utrumque præbere totum concursum necessarium ad idem lumen producendum, & facere ut unumquodque illorum illud producat sua propria actione totali, & independente ab aliis, quod est esse propriæ causæ totalem: nulla enim in hoc interuenient repugnantia, ut ex argumentorum solutionibus facile patet.

Ad primum negatur assumptum, scilicet esse contra rationem cause totalis, ut habeat aliam similiem. Quia & aequaliter influentem in eundem effectum. Nam licet, ut causa sit totalis, necessarium sit, quod alia operetur tota virtute necessaria in illo ordine ad effectum, tamen in hoc non tollitur, aut impedit ex eo, quod alia causa simili virtute & actione agat, sed utrumque exercet totam suam vim & actionem circa illum effectum. Cum vero interfuerit iam tunc maiorem vim actu adhiberi, & consequenter crescere effectum, distinctione videntur est de maiori virtute, aut intensu, aut extensiua. Et de intensu negligendum est assumptum, quia plura agentia aequaliter in intensu virtute, per se loquendo, non compunctione unum intensioris virtutis, aut efficacis, sed solum conferre potest illa multitudine ad intensorem effectum, quando neutrum agens agere poterat secundum totam intentionem ab aliquo impedimentoum, ut in superioribus latè tractatum est. In praesenti autem supponimus singula agentia agere secundum totam intentionem sibi posibilem: vel certe Deum non præbere concursum ad intenserem effectum, sed usque ad certum gradum, qui posse a singulis fieri, & vnicuique dare totum necessarium concursum. Non ergo crescit intensu virtus agens ut sic, & ideo necesse non est, ut intensu crescat effectus. Dici tamen potest illa virtus maior extensiua, quod non tam est esse maiorem, quam esse plures virtutes: non tamen inde necessario est, ut effectus etiam sint plures, quia saltem ex directione primi agentis potest influxus utriusque causa secunda ad eundem effectum determinari, cum nulla in hoc sit repugnancia ex vi multitudinis, seu pluralitatis virtutum agentium: nam sicut plures viæ rendunt eundem terminum, ita & plures virtutes agentes tendere possunt.

Ad secundum & tertium respondetur, quando duas causas totales sic agerent eundem effectum, vnam quidem agere totum, & totali actione, & alteram non agere nihil, sed agere illum eundem totum effectum.

effectum alia totali actione. Duobus autem modis intelligi possunt illæ cause efficere: primo, ut omnino simul & in eodem instanti efficere incipient, & ita neutra, proprie loquendo, actum agit, quia neutra agit prius quam alia, nec tempore, nec natura. Supponimus enim esse aequales, nec inter se subordinatas, sed mere concomitantes se habentes: neutra ergo supponit effectum alterius ut iam factum, vel tempore, vel natura prius: neutra ergo actum agit, sed variante agit idem quod agit alia, educendo illud de non esse ad esse: & hoc satis erat ad conclusionem nostram. Alio vero modo intelligi potest, ut altera harum causarum prius tempore produxerit illum effectum, & postea altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidem, si prior iam cessavit ab actione sua, nihil est difficultatis, nec est casus, de quo disputamus, quia illæ duas causas non concurrunt simul ad eundem effectum, sed successivè, prior ut efficiens, & posterior ut conservans: quod etiam naturaliter evenire posse, infra dicam. Oportet ergo ponere, ut priori agente durante in sua actione totali per modum conseruationis, aliud incipiat eundem effectum efficere: & hoc etiam dicimus non repugnare. Nam efficere latius patet, quam de nouo producere, quia etiam conseruare, est efficere. Illud ergo agens posset de nouo efficere eundem effectum colerando illum: quæ actio, licet potuisse esse productio, tamen iam tunc in eo casu non potest eam denominationem recipere, quia productio ut sic connotata ex parte effectus quandam negationem prioris existentia. Quamvis ergo repugnat agere, id est, de nouo producere id, quod præexistit, non tamē repugnat, quod factum est conseruare. Nec etiam obstat, quod ab alia causa coheretur, quia sicut in principio potuit ab aliis fieri, ita postea potest à duabus conseruari, quamvis prius ab uno tantum fuerit productum.

Quod vero vltius in tertio argumento insertur, posse eandem rem habere efficientiam in se ipsam, me sententia nullum est inconveniens de potentia absoluta loquendo, & de efficientia conseruationis, dummodo supponatur iam res producta & conseruata per aliam actionem: de qua re latius scripsi in 3. tomo 3. part. disputatione quadragesima nona, sect. prima, & disputatione quinquaginta, sectione 4. in fine, quia miraculum illud proprium est illius mysterii, ideoque ad Theologicam disputationem spectat. Ne vero præsens resolutio videatur necessario connecta cum illa sententia, responderi aliter potest negando sequelam, quia in efficientia sui ipsius est peculiaris difficultas, quæ non est in efficientia alterius, etiam si ab alia causa res simul fiat & conserueretur. Quia causa efficiens videtur necessario postulare distinctionem in re ab effectu: & ideo nulla resonantia actiua est, includit se ipsam sub obiecto actionis sui: & ideo fortasse fieri non potest, ut habeat actionem in seipsum secundum proprium esse suum: duæ autem virtutes actiua possunt claudere sub obiecto suo actiuitatis unam & eandem rem ab ipsis distinctam, ut prolo inferius declarabimus. Et ex hac parte potest esse major repugnantia in efficientia conseruationis sui ipsius, quam alterius rei, quamvis non sit conuincens: nam licet illud assumpsum sit verum de obiecto contento sub virtute naturali, non tamen de omnire, ad quam efficiendam elementares potest per potentiam obedientialem: sed de hoc alias.

In quarta ratione petitur, an effectus factus à duabus causis totalibus fieri possit, aut debeat una vel duabus actionibus. Dicendumque est, necessarium esse, ut fieri duabus actionibus, ut recte probat argumentum ibi factum. Imo addo, in hoc potissimum confutare differentiationem inter duas causas eiusdem ordinis, quando agunt ut cause totales, velut partiales: si enim agunt una actione, non possunt esse cau-

se totales, sed tantum partiales. Quod probo, quia causa non dicitur totalis propter virtutem in actu primo, quamvis illa sit integra & totalis virtus, quia ex vi illius non constituitur causa in actu, sed in potentia: hic autem non agimus de causa totali in potentia, sed in actu. Constituitur autem causa in actu per actualem influxum, qui non est aliud quam ipsa actio: ergo ut causa sit totalis, oportet ut actione totali sibi propria in suo genere influat in effectum: ergo quoties actio est quasi diuisa inter duas causas eiusdem ordinis, à neutra earum est totaliter, seu ut à causa totali: atq[ue] ita vtrāq[ue] tantum erit causa partialis, partilitate ex parte cause, ut aiunt.

XIX.

Dices: Hac ratione probaret etiam causam primam & secundam esse partiales, dum influunt eundem effectum. Respondetur ita loqui multos, ut supra diximus, considerantes non genus causalitatis, sed causalitatem simpliciter: melius tamen negatur sequela, est enim ratio longe diuersa, nam inter causam primam & secundam est subordinatio & dependentia essentialis & consequenter diuersus ordo causarum: & ideo vnaquæque potest esse totalis in suo ordine, etiam per eandem actionem cum altera influat. At vero, quando duæ causæ sunt eiusdem ordinis, si concomitante tantum concurrunt, & per eandem actionem influunt, nec simpliciter, nec in illo genere possunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur, si huiusmodi causæ debent esse totales, oportet ut diuersis actionibus influant in eundem effectum: repugnatque ut vna & eadem actio sit à duabus causis eiusdem ordinis ut à causis totalibus, quod etiam conuincit quintum argumentum supra factum, ut ex solutione eius contabit. Nego tamen esse parem rationem de effectu, seu termino actionis, nam effectus manat à causa, media actione: potest idem numero effectus per varias actiones fieri, ut supra declarauimus tractando de causalitate cause efficientis: cum ergo variae actiones possint à diuersis agentibus prodire, etiam potest idem effectus numero per plures actiones diuersas & totales procedere à diuersis causis eiusdem ordinis: & hoc ipsum est procedere ab illis ut à causis totalibus. Actio vero non procedit à causa per aliam actionem, sed se ipsa, & ideo non potest vna actio, nisi ab uno agente, vel a pluribus per modū vnius procedere: & ideo non potest simul esse à multis causis ut totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in sequenti solutione.

Actionem
vni am a
pluribus a-
gentibus zo-
talibus non
subordina-
tis manare
implicat.

XX.

Ad quintum ergo argumentum respondetur negando sequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmantem admittimus, nimurum illum effectum pendere ab illis causis, & ab vnaquaque eorum. Cum autem probatur non pendere, quia ablata qualibet illarum causarum manet idem effectus totus, respondetur negando consequentiam. Est enim æquivocatio in illo verbo dependere, nam ut vna res ab alia pendeat, non est necesse, ut illa ablata, hæc etiam de medio auferatur, sed satis est, quod ab illa recipiat esse, etiam si illa non dante esse, possit retinere esse, ut datum ab alia. Sic enim lumen huius aeris vere pendet nūc ab haec lucerna, & nihilominus hac extincta posset idem lumen conseruari, si in eodem momento aliud luminosum applicaretur sufficiens ad tale lumen conseruandum. Igitur cum res dicitur pendere à causa, quia illa ablata tollitur, intellegitur de causa, quæ est yncia: & quia regulariter & naturaliter ita esse solet causa totalis, ideo solet illo modo declarari dependentia ab illa. Vel certe subintelligenda ibi est conditio, nimurum ablata causa, à qua effectus penderet, colligat etiam effectus, nisi aliud succurrat alia causa, quæ effectus possit in esse conseruare, ut in præsenti fit.

Recte autem ac necessario sequitur, ut ablata causa auferatur aliqua dependentia effectus ab illa ratione cuius auferretur etiam effectus, nisi ab alia causa.

XCI.
Ab illo ag-
to debet den-
causa

stiam effectum
ab illo au-
ferri ne caufe
est.

causa conferuaretur. Probatur, nam omnis effectus quatenus à causa est, pendet ab illa: solum autem potest pendere quamdiu causa est, quia ab eo, quod non est, nihil pendet, præsertim efficienter, ut in superioribus oftensum est: ergo ablata causa, à qua effectus efficienter procedebat, necesse est, ut tollatur aliqua dependentia talis effectus à tali causa. Hæc autem dependentia non est aliud ab actione, ut suprà etiā probatum est: ergo etiam necesse est, ut ablata causa auferatur aliqua actio eius circa tales effectum: non tamen necesse est auferri ipsum effectum, quia alia causa sufficiens per aliam actionem propriam & totalem illum in esse continet. Et hinc confirmatur, quod antea diciebamus, quamvis effectus sit unus, si causa sint plures & totales eiusdem ordinis, necessarium esse, ut actiones sint plures, quia cessante influxu unius causæ, ex necessitate tollitur eius actio, quia tollitur dependentia ab illa, & nihilominus manere potest actio alterius causæ, quia cum totalis sit, & non sit subordinata alteri, conseruare potest actionem suam, etiam si alia cesseret ab agendo: ergo necesse est actiones esse distinctas.

Secunda assertio.

*Naturae altera
neque idem
effectus à
pluribus non
subordinatus
agentia, to-
taliiter di-
manare.*

XXII. *S*extum argumentum postulat, ut de secunda sententia iudicium feramus. Dico ergo secundo, fieri non posse naturaliter, ut idem effectus à pluribus causis totalibus simul efficiatur. In hac conclusione se re conuenient Philosophi: eamque significauit Aristoteles quinto Metaphys. capite secundo: dicens enim posse dari plures causas eisdem effectus, addidit, sed non eodem modo, ut notarunt D. Thom. & ceteri interpres. Qui omnes non solum intelligunt hoc non posse fieri naturaliter, quia applicatio plurium agentium per se sufficientium naturaliter fieri non potest: hoc enim & incertum est, ut argumenta tangunt, & valde remotum & accidentarium: sed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentium ex se sufficientium (siue illa applicatio naturaliter contingat, siue ponatur supernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquant naturæ sive, non efficient effectum ut causæ totales, sed ut partiales tantum.

*Variatio
nes secunda
assertio.*

XXIII. Ratio autem huius conclusionis sic intellectæ non est admodum facilis. Quidam rationem retocant ad aliud principium, scilicet, quod nulla causa naturalis potest naturaliter efficiere aliquem effectum eundem numero quem potest alia. Ex quo principio ita philosophandum est. In primis enim dicendum est, illas duas causas, que applicatas non posse unum & eundem effectum simul producere, ita ut vtrahinc illum faciat ut causa totalis, quia hoc ipso quod continetur in virtute unius, non continetur in virtute alterius. Atque ita sit, ut si aliqua earum sola virtus sua efficit effectum, quem continet, alia nihil efficiat, tamen id solum contingit, quando una prius tempore applicatur quam alia: tunc enim posterior nihil efficit, quia iam inuenit capaciterem passi impletam. At vero, quando ambae simul applicantur, non potest rationaliter dici unam efficiere proprium effectum sibi adäquatum, & aliam nihil causare, cum non sit maior ratio de una quam de alia. Nisi forte quis recurrat ad concursum & voluntatem primæ causæ, & dicat necessarium est alterum tantum operari, & ideo Deum sua voluntate dare concursum cui vult: & ideo illam operari, & non aliam. Sed hoc licet à prima causa fieri possit, tamen non videtur Philosophicum, nec consentaneum naturis rerum: nam cum utrumque agens, quæ sit potens, & quæ preparatum, seu approximatum ad agendum, ut supponimus, non est magis debitus concursus unius quam alteri.

XXIV.

Dicendum ergo est utramque simul, ut partiales causas unum effectum producere. Nam quamvis

non possint simul operari, aut plures effectus solo numero distinctos, quia supponimus subiectum non esse capax eorum, aut unum & eundem per modum causarum totalium, quia nullus est effectus, qui idem numero in singulorum agentium virtute continetur: non tamē propere necesse est, ut alterum tantum ex illis agentibus efficiat unum proprium effectum: possunt enim ambo per modum unius occurere ad aliquem effectum in illis simul sumptis contentum, quia necessarium erit distinctus ab illis effectibus, quos illa agentia signillatim ac per se possunt totaller producere. Ergo magis consentaneum est rerum naturis, ut Deus præbeat illis agentibus concursum ad agendum huc modo, quam ut alteri totum præbeat, alteri omnino deneget. Ergo illa agentia simul efficient prædicto modo: atque ita semper agentes causæ partiales, & non ut totales, quia illi effectus ita procedit ab utræ illa causa, ut à neutra possit dire: & ita etiam procedet sola unica actione, quia ita penderit ab utræ illa causa coniunctum, ut sine alterutra esse non possit.

Hic vero discursus, quamvis ex principio posito recte procedat, tamē ipsum principium mihi est valde incertum, neque existimo posse probari vila sufficiens ratione, ut in sequenti puncto declarabimus. Et ideo non videtur fundanda certior conclusio in re minus certa: magis autem constans est in Philosophia, non posse plures causas totales coniunctim efficiere eundem effectum, quam quod non possint disiungi. Melius ergo fundatur conclusio in hoc, quod unus numero effectus non potest naturaliter simul fieri, nisi unica actione: unica autem actionis non potest esse à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, ut supra probatum est: ergo neq; unus effectus potest naturaliter fieri à pluribus causis totalibus. Maior probatur primò, quia unius actionis aliquo modo similitur ex termino: dico autem aliquo modo, quia etiam necessaria est habitudo ad agens: tamē cum necessaria etiam sit unius termini, saltem ex eo capite ad unum terminum unica actione naturaliter postulatur. Secundò, quamvis agentia sint plura, & alias possint signillatim efficiere, tamen etiam possunt coniungi ad agendum per modum unius: & hic modus agendi est magis consentaneus unitatiter termini: ergo naturaliter loquendo ita semper agunt. Tertiò deniq; comvterq; modus agendi sit possibilis absolutè, quamvis ipsa agentia naturalia non possint se se determinare ad alterum illorum, sed per concursum primæ causæ determinanda essent, non esset eis debitus duplex concursus ad agendum duabus actionib; totalibus, quia non est eis necessarius, & natura abhorret superfluitatem: ergo etiam ex definitione concursus primæ causæ non possunt illa secunda agentia naturaliter simul agere ut causæ totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto sequenti: & post eius resolutionem melius respondebitur ad argumenta supra adducta in secunda sententia.

SECTIO V.

Vtrum diuisim posse idem effectus naturaliter efficiatur à pluribus causis totalibus.

REstat dicendum, an saltē diuisim possit idem effectus fieri à pluribus causis totalibus, quod est querere, an lumen quod hic & nunc productur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, producetur idem numero ab aliis lucernis numero distincta, omnino tamē simili in virtute agenti, si eidem aeri eodem tempore & loco applicata fuisset, & sic de ceteris effectibus. In quo non est controueria de potentia Dei absoluta: sic enim nullus quem ego viderim, negat posse Deum per unam causam naturalem facere cūdēm numero effectum, quem

quem facit per aliam: quanquam hoc etiam declaratio egeat in opinione eorum, qui negant hoc naturaliter fieri posse, si consequenter locuturi sunt, vi infra declarabo.

Prior sententia negans.

Ergo disputatio de naturali virtute causarum: & hoc modo multi negant posse unam causam naturalem efficere eundem numero effectum quem facit, etiam si eidem passo cum eidem conditionibus applicaretur. Quam sententiam significat D. Thom quodlib. 5. art. 3. & Capreol. in secundum, distinctio. 20. quest. 1. & tener Maril. 1. de Generat. questiones. & Soto in 4. distinctio. 34. quest. 1. artic. 3. Est que opinio commentatoris in 7. Metaph. commen-

tatio 3.

Rationes adducuntur varie. Prima est, quia quando hic effectus producitur talis in individuo, aliqua proxima causa naturalis reddenda est, cur tale individuum producatur potius quam aliud: hæc autem nulla esse potest, nisi quia ab hac singulari causa talis effectus producitur, non quod illa sola sit ratio ad quata productionis talis effectus in individuo, sed quod sine illa non possit ad quata ratio consistere: hoc enim satis est, ut hic effectus numero non possit, nisi ab hac causa numero produci. Illatio est clara, antecedens vero probari potest diffidendo per omnia, quia ad productionem huius individui effectus conforce pollunt. Quia neq; hoc subiectum sufficit, quia indifferens est ad plures formas, neque tempus, locus, &c. tum propter eandem causam, tum quia sunt valde extrinsecus, ut latè supra disputat. 5. tractatum est.

Venuntamen hec ratio in nostra sententia nullam vim habet, nam si sit sermo de intrinseca ratione individualizationis effectus, iam suprà diximus, in ipsis intrinsecis principiis rei, seu in propria eius entitate positam esse. Si vero sermo est de ratione, ob quam agens determinatur ad hunc effectum numero, non ita redditur ratio, quia est hoc agens, nam erit hoc agens, est potens & de se indifferens ad plures effectus numero distinctos prodwendos. Quod si dicatur hoc particulare agens non esse indifferens ad producendum plures effectus numero distinctos hic & nunc circa hoc subiectum, sed esse determinatum ad unum: adhuc restat inquirere à causa huius determinationis, quo nō redditur sufficiens ex individualizatione cause, quia illa per se est potens ad plura: neque etiam ex aliis circumstantiis illi adiunctis, ut dicto loco probauit, quia vel sunt etiam indifferentes, & ex multis indifferenteribus non fit unum principium determinatum: vel sunt valde extrinsecus, ut extrinsecum tempus, vel locus. Propter quod probabiliter censimus causam secundam determinari quoad hoc concursu primæ: hæc autem determinatio ex parte causa primæ potest fieri cum hac individua causa, quia cum alia simili numero distincta in ordine eundem numero effectum, ut paulò inferius ostendam: ergo ex hoc capite non probatur, ad hunc singularem effectum necessariam esse hanc singulari causam secundam. Obicit vero Soto (qui propriè magnificat hanc primam rationem) quia non est Philosophicum reuocare hanc determinationem ad primam causam, eo, quod causa prima de se non concurrebit, nisi generali influxu & indifferenti. Verum hoc ab ipso nulla ratione probatur, neq; est verum, ut ex iuprà dictis de concursu Dei constat: estq; magis conformatum perfectioni diuinae prouidentiae, ut Deus sua voluntate decernat, que individua ab omnibus causis futura sint.

Secunda ratio reddi solet, quia si hic numero effectus potuerit ab alia causa numero distincta produci, non penderer per se & essentialiter ab hac causa singulari, à qua nunc producirur, & consequenter

talis causa non esset causa per se huius effectus, sed solum per accidens, quia à causa per se, effectus pendet per se & essentialiter. At vero supponebat, sermonem esse de causa per se: ergo ut saluetur ordo per se inter causam & effectum, necesse est dicere effectum singularem, qui si ab hac numero causa, non posse naturaliter fieri ab alia numero distincta. Prima sequela probatur, quia si loco huius causa alia numero distincta applicata fuisset, idem numero effectus ab illa fuisset productus: ergo per accidens est, quod hic effectus ab hac causa producatur. Et confirmatur primò, nam omnis effectus determinatus & singulare natura sua postulat determinatam causam per se, à qua fiat, quia ab aliqua per se penderit: ergo nō potest naturaliter, nisi ab illa fieri. Et confirmatur secundò, quia hæc actio numero, que ab hac causa totali fit, non potest fieri ab alia numero distincta, sed hæc actio numero tendit in hunc effectum numero, & actiones numero distinctas in effectus numero distinctos: ergo etiam hic effectus, qui ab hac causa fit, non potest fieri ab alia consimili & eiusdem ordinis, & numero distincta.

Sed neq; hæc omnia sunt efficacia ad persuadendum opinionem. Et quidem in principali ratione distinguendi sunt illi duo termini dependere per se, vel essentialiter: non enim sunt æquivalentes, sed magis est dependere essentialiter, quam per se: ut enim effectus per se penderit à causa, satis est, quod vere ac proprie ab illa suum esse recipiat, quia recipere esse, & dependere ferè idem sunt. At vero pendere essentialiter, addit, quod effectus ex intrinseca sua natura & essentia postulet influxum talis causæ, ita ut sine illo esse non possit: quod satis probatur ex significatione illius vocis *essentialis dependencia*. Cum ergo inferatur, si hic numero effectus posset ab alia causa totali eiusdem ordinis produci, sequi non pendere per se & essentialiter ab hac causa, à qua nunc producitur, quoniam consequens duplex est, duplex etiam adhibenda est responsio, & neganda prior pars sequela, & cōcedenda posterior.

Nego igitur sequi effectum non pendere per se, quia penderit à causa propriè & per se influente esse in illum. Nec refert, quod posset fieri ab alia, quia de facto nō fit ab alia, sed ab hac sola in ordine causarum: ergo id satis est, ut ab illa penderat tāquam à causa totali. Cum verò instatur, quia posset applicari alia, & ita per accidens est, quod ab hac fiat: respondetur æquiuocationem esse in illo termino *per accidens*, quia iam non sumitur, ut opponitur causa per se, sed ut opponitur cause simpliciter necessariæ, vel vnicæ. Concedo igitur respectu effectus, per accidens, id est, contingens, & extra essentiam, & præter rationem eius esse, quod ab hac causa numero potius quam ab alia fiat. Item ex parte causa, per accidentem dici potest, quod hec causa potius quam alia applicetur, quia vel non applicatur à se, sed ab alio, vel quia id est accidentarium & contingens respectu illius. Sed hec omnia sunt remota & extrinseca ad causalitatem per se, quia iam in eo instanti, in quo hæc causa est applicata, verè ac propriè influere in hunc effectum: & hoc satis est, ut & illa sit causa per se, & effectus ab illa per se penderit. Sicut etiam hæc causa hic & nunc applicata huic passo posset non hanc formam, sed aliam numero inducere, & hac ratione dici potest per accidentem respectu illius, quod hanc numero potius, quam aliam faciat, quia extrinsecum illi est & accidentarium, quod Deus definierit concursum ad hunc effectum potius quam ad alium. Nihilominus tamen iam sic applicata, per se facit hunc effectum: sic ergo effectus etiam hic & nunc per se penderit ab hac causa, à qua propriè fit, etiam si posset ab alia fieri. Restè autem sequitur, & concedenda est altera pars sequela, nimurum, quod talis effectus non penderit essentialiter à tali causa: estque illud consequens verissimum. Imò, ut constat ex iuprà dictis de concursu

prima causa, nullus effectus pendet essentialiter à causa vniuoca, imo nullus effectus creatus quatenus est ab efficiente causa, pendet essentialiter à causa creata, sed à solo Deo, quia ab ipso solo fieri potest sine quoconque alio, ab alijs autem fieri non potest si ne ipso.

VIII.

Quod si dicatur hoc esse verum sumpta illa voce essentialiter in rigorosa significatione: hic autem non ita sumi, sed ut idem est quod connaturaliter: atque hoc modo pendere posse creatum effectum à causa creata, & vniuocum ab vniuoca: sive vnum effectum tantum habere vnam causam, à qua connaturaliter pendeat. Respondeo, verum quidem esse, actualiter solum pendere vnum effectum ab una causa totali vniuersi ordinis, connaturali dependens: nego tamen vnum numero effectum solum posse dependere ab una numero causa, quia si ab alia simili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, sicut ab altera.

IX.

Vnde ad primam confirmationem absolute nego antecedens, quia hic numero effectus, si eius individua natura, & entitas absolute consideretur, non determinat, nec postulat necessario (necessitate scilicet connaturali & intrinseca) ut ab hac numero causa fiat, & non ab alia: vel saltem hoc nulla ratione ibi probatur, quia hac res natura sua solum postulat, quod fiat ab aliquo habente sufficientem virtutem ad illam faciendam. Quod si plura agentia haberint illam virtutem, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquam impedit, quo minus per se fiat à quoconque quod applicari contigerit, ut declaratum est.

X.

Ad secundam confirmationem concedo hanc numero actionem tantum posse esse ab hoc agente, & ad hunc terminum. Nego tamen distinctas numero actiones necessario terminari ad effectus numero distinctos: id enim necessarium non esse sepe in superioribus probatum est: alias nec de potentia absolute posset effectus, qui ab uno agente fit, fieri ab alio numero distinto, etiam diuisim, quia actio vniuersi non potest ab alio fieri. Quod si dicatur, actiones distinctas numero, necessitate quidem naturali tendere in effectus numero distinctos, non tamen necessitate absoluta, & in ordine ad diuinam potentiam. Contra hoc est, quia illa necessitas naturalis nulla ratione probata est. Quando enim plura agentia simul concurrunt, est aliqua necessitas, vel saltem naturalis congruentia, vt vna pars quam duabus actionib. agant ad eundem effectum. Quod vero diuersa agentia totalia quoad virtutem agenti, non possint habere suas proprias actiones distinctas circa aliquem effectum, vt vnumquodque possit per se illum efficiere, saltem quando solum & fine altero applicatur, nulla ratione haec tenus ostendit est. Non est ergo, cur sit necessarium naturali necessitate, vt vnum effectus vna tantum actione individuali, & particulari naturaliter fieri possit etiam diuisim.

Secunda sententia precedenti contraria.

XI.

Via igitur haec tenus efficaciores rationes inueniuntur non sunt ad eam sententiam confirmandam, alijs auctoribus probata non est, sed auctum eundem effectum numero posse diuisim fieri à diuersis causis totalibus: & nunc quidem fieri hoc lumen in hoc aere ab hac lucerna, quia hac applicata est, idem tamen nihilominus fuisse futurum, si alia lucerna applicata fuisset. Hanc opinionem tenet Scotus in secundum, distinctione vigesima, quæstione secunda, quæ ab eodem probatur argumento Philosophico & Theologico. Theologicum argumentum est, quia Deus ante præsum originalē peccatum elegit ad gloriam hos singulares homines, quos prædestinavit, ex quibus multi nunc generantur ab hominibus

Fundamen.
tum.

reprobis: si autem Adam non peccasset, generarentur ab alijs hominibus numero distinctis, quia unius nulli essent reprobri, à quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermitenda nobis sunt, ne Metaphysicos terminos transfigeriantur. Re tamen vera ratio non est efficax: & propter multa, quæ supponit incerta, illud apud me certum est, Deum elegisse prædestinatos cum praescientia saltem conditionata lapsus humani generis, quæ satis est, ut simul velle potuerit hos prædestinatos ab his numero parentibus generari. Quod si Deus præuidisset, etiam in conditionali scientia, Adam non fuisse peccaturum, vel non habuisset decrem eligendi hos homines, quos nunc elegit, vel simul cum illis elegisset parentes eorum, quos nunc elegit, vel certe permisisset etiam tunc aliquos esse reprobos. Non enim est verum, aut saltem certum, quod si Adam non peccasset, nulli alijs homines peccassent, aut damnarentur. Itaç (vt hec omissamus) certum est propter certitudinem prædestinationis non esse necessarium dicere vnum hominem posse naturaliter generari ab alijs parentibus, quam ab illis, à quibus de facto generatur.

Ratio Physica est, quia duo agentia eiusdem species sunt æquales virtutis: ergo quidquid potest vnum efficiere ex tali materia hic & nunc sibi applicata, potest fieri aliud, alijs non essent æquales virtutis: ergo effectus, qui ab uno fit, possit idem numero fieri ab alio. Verum neque hac ratio conuincens est: nam ex æqualitate virtutis solum potest colligi æqualitas effectus, non vero identitas: nam sicut in ipsa virtute aliud est esse æquale, aliud esse eadem, ita etiam in effectu. Respondet ergo facile, æqualem virtutem posse ex eadem materia æqualem effectum efficiere, non tamen eundem. Alijs item rationes fieri solent in fauorem huius sententiaz, quæ leuiores mihi videantur, & ideo eas mitto.

Punctus difficultas aperitur.

VT ergo punctus controversiaz attingatur, in hoc insitendum est, ut videamus, an effectus contentus sub obiecto vniuersi potentia actiua possit contineri sub obiecto alterius, & an hoc possit certa ratione in alterram partem definiri. In quo est nota differentia inter causam particularem & vniuocam, & æquiuocam ac vniuersalē, quod vniuersalis, quia non formaliter, sed eminenter continet effectum potest per se respicere totam speciem, & omnia individualia sub illa contenta. Et hinc certum esse censeo, eundem numero effectum, qui fit à causa particulari & vniuoca, posse fieri connaturali modo à causa æquiuoca vt à causa totali & proxima, si abesse interuenient causæ vniuocæ sola causa æquiuoca, & de se vniuersalis applicetur ad generandum talem effectum immediate, & se sola. Hoc est certissimum causa vniuersalissima & eminentissima, quæ est Deus, nam hac ratione potest quemque effectum sua virtute facere, quem causa secunda possunt. Idem censeo de virtutibus coelestibus quoad eius effectus, quos vere continent eminenter, & ut cause per se sufficientes. Ut, verbigratia, si Sol est causa sufficiens ad generandum aurum vel lignem, quantum est se, sufficiens est ad quodlibet individualium aurum, vel lignum, quia eius virtus, ut pote eminentior, respicit ad quare totam illam speciem: & ideo quantum ex se potest in quolibet individualio illam efficiere.

Quoad has ergo causas nulla ratio appetit, cur negandum sit, quin effectus productus ab igne, vel aibi gratia, in hoc ligno, possit produci idem numero à Sole, si eidem passo, & cum ceteris circumstantiis sufficienter applicaretur. In quo proprio non comparamus causam particularem ad vniuersalem, quæ sententia vniuersalis causa dicitur, quæ cum alia particula-

culari operatur, sed comparamus duas causas particulares, & proximas operantes per diuersas virtutes, formalem sc. vel eminentem. Ex quo etiam obiter intelligitur, esse longe diuersam rationem de causis totalib. coniunctim vel diuisum operantibus, nam huiusmodi duæ causæ totales que operatur ut cause particulares & proximæ non possunt cōiunctim & simul efficere eundem numero effectum suis propriis & distinctis actionib. totalibus, etiam si vna sit æquiuoca, altera vniuoca: nam ratio & resolutio facta in superiori punto æque in his pcedunt: diuisum autem optime potest idem effectus procedere ab alterutra illarum causarum, vt dictum, & declaratum est.

At vero causa vniuoca non potest habere pro obiecto adæquato sua potentia actiua totam speciem talis effectus, vt D. Tho. notauit i. p. qu. 45. articulo 5. ad primum, quia alias talis causa se ipsam concluderet sub obiecto potentie sua naturalis, quod est impossibile: alioqui posset producere seipsum. Neque etiam satis est, si quis respondeat, quantu[m] est ex parte potentie posse producere se ipsam, tamen ex alia parte repugnare ut illa potentia reducatur in actum respectu sui ipsius, quia ad agendum, necessario supponitur causa ipsa iam producta. Hoc (inquit) non facit, quia efficiëtia ex intrinseca sua natura respicit rem distinctam: ergo & potentia efficiendi natura sua non habet pro obiecto nisi rem à se distinctam: ergo nullo modo continet seipsum sub obiecto suo adæquato: & ideo non potest causa vniuoca respicere speciem suam ut obiectum adæquatu[m] potentie sua. Quæ ratio non procedit in causa æquiuoca, nam licet hæc respicat adæquatè totam aliquam speciem, non reflectitur in seipsum, quia ipsa non est individuum illius speciei, sed altioris ordinis. Hinc ergo laboritur dubium, quam late pteat obiectum potentia actiua vniuoco: nam cum non sit tota species, nec sit vnum individuum tantum illius speciei, ut per se constat, oportet ut sint plura individua illius speciei: quotig[ue] illa erunt? aut quæ est seruanda regula in assignando obiecto adæquato talis potentie? In quo omnes convenient, non posse designari finitum numerum individuorum, quia potentia actiua quantum est de se, si non corrumptatur aut labefactetur, semper potest aliud & aliud individuum producere. Vide dici potest de se esse indifferenter ad infinita individua syncategorematice successu seu disjunctu[m]. Tamen hæc ipsa infinita multitudine potest variis modis intelligi: duo tamen sunt præcipui, qui ad rem præsentem spectant.

Varij modi assignandi obiectum adæquatum vir- tutu[m] actiue agentis vniuoci.

V Nus est, si dicamus talenm causam posse efficere quolibet individuum sua specie extra seipsa. Potestque non improbabilis ratio reddi, nam circa se non potest habere efficientiam propter identitatem: quod si hoc impedimentum tolleretur, nullum esset inconveniens, quin talis potentia haberet pro obiecto adæquato totam illam speciem: ergo, cum hæc ratio cetera circa omnia alia individua eiusdem speciei, quia omnia alia sunt distincta ab hoc numero agente, verisimile est quolibet individuum talis speciei concludere sub obiecto adæquato sua potentia actiua omnia individua eiusdem speciei alia à se. Quod si hic modus verus est, evidenter sequitur, posse duas causas totales eiusdem speciei diuisum efficere eundem effectum numero. Imo potius sequitur, nullum effectum posse fieri ab una, qui non posset fieri ab alia, scilicet reciproce exceptis, nā quilibet potest efficere aliam, non tamen se. Vnde vltius etiam sequitur, quilibet causam vniuocam, quantum est ex parte potentie sua, habere vim ad efficiendum illud individuum, à quo ipsa genita

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

fuit, vt Petrum verbi gratia habere potentiam ad generandum suum parentem vel etiam auum, & quemcunque progenitorem suum, quantum est ex vi potentia actiua: quod videri potest maximum inconveniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari possunt. Neque negari potest quin sequatur, nam omnia illa individua comprehenduntur sub obiecto adæquato talis potentie, vt supponitur: ergo quantum est ex vi potentia actiua, ac per se loquendo, posset quilibet illorum producere. Negari tamen facile potest hoc esse inconveniens. De facto enim non potest hæc res numero, illa individua efficere, à quibus ipse processit, & facta est, quia illa iudicidua antecesserunt in esse, & fuerunt producta ab aliis causis: tamen si considerarentur secundum se, & nulla conditio repugnans presupponeretur, nihil obstat quomodo illa individua, quæ nun sunt causæ aliorum, essent effectus illorum, & è conuerso.

Alius modus explicandi obiectum adæquatum huic potentie est, si dicamus singulas virtutes actiuae singulorum agentiū determinare sibi certa quædam individua sua speciei, quæ tatum efficere possunt, & è conuerso totam illam seriem individuorum determinare sibi ex natura sua talenm causam vniuocam à qua fieri possint, & non alia intra illam speciem. Quæ individuorum series in infinitum quidem procedit, nihilominus tamen solum continet peculiarem ordinem aut gregem (vt sic dicam) individuorum dicentium ex se habitudinem ad tales causam: qui ordines individuorum in infinitum intra eandem speciem multiplicari possunt, nam intravnam speciem non solum possunt esse infinita individua, sed etiam infinites infinita, & infinitæ individuorum series, quæ omnes distincta individua contineant, & in singulis in infinitum procedatur. Et iuxta hunc modum apertræ sequitur, nō posse effectum singulare, qui ab una causa vniuoca sit, fieri ab alia, quia individua contenta sub obiecto vnius potest non continentur sub obiecto alterius.

Non video autem rationem sufficientem, quæ reddi possit ex parte talium causarum, cur ita determinant obiecta sua, vt vnaquæque tendat ad propriam collectionem distinctorum individuorum, sed solum affirmari potest ratione sive individuationis ita esse vnamquamque determinatam in agendo. Sicut in collectus Petri, verbi gratia, natura sua est determinatus ad efficiendos tales actus intelligendi numero, quos nullus alius intellectus numero distinctus potest efficere: & idem est de singulis intellectibus: ad hunc enim modum philosophatur illa sententia prædicto modo exposita. Tamen re vera non est eadem ratio de potentiis, quæ actus immobiles elicunt, & de iis quæ efficiunt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentiis vnaquæque determinatur ad efficiendum tantum in se & ex se. nam hoc est de intrinseca ratione actus immanentis: & quia in diuersis subiectis diuersi actus numero distincti reperiuntur, ideo vnaquæque harum potentiarum determinatur natura sua ad actus distinctos ab actibus alterius. At vero potentia quæ agit in exteriā materiam, non determinat sibi certum subiectum in quod agat: & ideo agentia numero distincta possunt agere in idem passum numero, vel in diuersis temporibus, vel in eodem, vel coniunctim ut causa partiales, vel diuisum ut totales: & ideo non est in eis eadem ratio, ob quam determinantur ad formas numero distinctas efficiendas, etiam respetu eiusdem passi.

Quocirca ex parte causa nulla probabilis causa occurrit huius determinationis: nam certè individuo sola ipsius causa non est sufficiens ratio ut determinetur ad hæc individua efficienda potius quam alia: nec etiam ut causa numero distinctæ de-

XVII.
Secundus
modus.

Quæ diffi-
cultates e-
st: ne vnu[m] huc
modum re-
solvendi
questionem.

XVIII.

D d d termi-

terminentur ad individua numero distincta. Aliás eadem facilitate dicere quis possit individuam causam ex vi suā individuationis determinari ad unum tantum individuum efficiendum, præsertim ex eodem subiecto, sicut causa vniuoca vnius speciei determinatur ad effectum vnius tantum speciei faciendum. Ex parte vero effectus redi potest ratio supratacta, quia unus effectus natura sua postulat vñā determinatam causam à qua fiat, quia cum effectus naturaliter habeat dependentiam à causa, effectus singularis etiam habet naturalem dependētiā à causa singulari: & ideo etiam ipsa potentia non claudit sub obiecto suo, nisi illos effectus, qui ab illa possunt naturaliter dependere.

XIX.

Prima difficultatura.
suo.

Veruntamen hoc etiam principium, quod de effectu sumitur, non video qua sufficiēti ratione probari possit: & aliunde occurruunt vehementes coniecturae, ob quas non videatur admittendum. Primum quia dependentia effectus à causa vniuoca est illi accidentalis, cum sit tantum in fieri, & sit separabilis ab ipsa re: nulla est autem ratio, ob quam hæc res individua determinat natura sua tale accidēt: sicut ergo idem subiectum est indifferens ad plures calores numero distinctos, & naturaliter recipit illum, quē potest efficere agens primo occurrēns, ita idem effectus indifferens est ad dependentias sibi accidentiaris, quanquam dum sit, natura aliter ac per se fiat per dependentiam, quæ esse potest ab eo agente, quod tunc applicatur.

XX.

Secunda.

XXI.
Tertia.

Secundò declaratur hoc amplius, quia si considererūt entitas ipsius effectus, illa est absoluta, id est, in se non includens respectum, etiam transcendentalē, ad aliquod agens vniuocum, quia cum non pendeat ab illo essentialiter & in suo esse, non est vnde includat in se talem respectum: ergo talis effectus ex vi sue entitatis non postularit dependentiam ab hac numero causa ut magis connaturalem sibi, quam ab alia.

Tertiò idem effectus numero, qui est à causa vniuoca, potest per se, & connaturaliter fieri à causa æquiuoca non solum prima, sed etiam secunda & creatura, si eminenter cōtineat talem inferiorem speciem, vt paulò ante diximus & probauimus: ergo comparatione facta inter illas duas causas, vniuocam & æquiuocam, ille effectus singularis non magis determinat sibi ex natura sua emanationem abvna, quam ab alia: nam æquè differenter potest à qualibet earum fieri, quæ primum fuerit sufficienter applicata: ergo comparatione facta inter causas vniuocas non est, cur ille effectus determinet sibi ex natura sua emanationem ab vna earum tantum, sed poterit indifferenter à multis, vel à qualibet simili produci. Paret consequentia, tum quia, si connaturaliter esset omni effectui determinare sibi vnam tantum causam, deberet determinare simpliciter vnam, vel vniuocam, vel æquiuocam, saltem inter creaturas. Tum etiam, quia ratio, quæ videtur mouisse alios auctores, vt dicentes, vnum effectum singularium habere naturalem dependentiam ab una causâ singulari, scilicet, vt per se & non per accidentem videatur ab illo produci: hæc (inquam) ratio æque applicari potest ad causam vniuocam & æquiuocam, quia etiam dici poterit per accidentem ab altera earum produci, cum æquè bene posset ab alia fieri, si applicata fuerit: quod, si hoc non impedit causalitatem per se eius causa, quæ de facto applicatur, sive vniuoca illa fuerit, sive æquiuoca, non impedit etiam in causis vniuocis, sive hæc numero applicetur, sive alia. Quod si quis dicat, esse disparem rationem in causa æquiuoca, quoniam illa eminenter continet totam speciem, & consequenter omnia individua eius. Respondet id non referre ad præsentem rationem, in qua consideramus determinationem, aut indifferētiā ex parte effectus, non ex parte cause. Si autem effectus natura sua esset determinatus ad dependentium ab una tantum causa singulari, non posset

virtute contineri in pluribus causis: quod si ex parte effectus non est hæc determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis causis, & posse à singulis dependere, ergo non est cur hoc magis verum sit respectu causa vniuocæ & æquiuocæ, quam respectu causarum vniuocarum. Maximè, si tam prima comparatio, quam secunda fiat ad causas creatas; nam licet causa vniuocæ non continet totam speciem, sicut æquiuoca, potest tamen virtute continere qualibet individua sibi similia, & à se distincta.

Quarto possumus similem rationem sumere ex eo, quod vnu numero effectus potest diuisim depēdere à duabus causis totalibus æquiuocis, etiam creatis, vel specie, vel numero distinctis; nam qualibet earum continet eminenter totam speciem inferioris effectus: vnde quantum est ex se, potest est ad efficiendum quolibet individuum illius speciei, & consequenter omnem individuum, quod potest fieri ab illis illarum causarum, potest fieri ab alia: ergo idem potest esse in causa vniuocis. Paret consequentia ex supra dictis, quia illud est sufficiens indicium, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere possit ab hac vel illa causa: nec potest assignari ratio, cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad causas vniuocas, quam ad æquiuocas. Quid si ex parte effectus non est repugnans, revera ex parte causarum nulla potest assignari.

Atque hoc modohabet vim alia ratio, quæ hic fieri potest, quod idem effectus numero sit ab una causa, & conservatur ab alia: hoc enim non habet locum in causa vniuoca, nam effectus eius non pendet ab illa in conservari per se loquendo: nam cum dicitur ignis conservare in ligno calorem, quem prodixit, non intelligitur de conservatione directe, & per se, sed per accidens, defendendo à contraria, & ideo mirum non est quod talis conservatio, vel potius defensio possit à qualibet agente similis virtutis fieri. In causis vero æquiuocis videtur certum, effectum ab una productum posse conservari ab aliis, vt lumen huius aeris factum ab hac lucerna, conservatur ab alia sufficienter applicata, etiam si hec statim extinguitur. Neque enim verisimile est fieri subitum, & insensibile mutationem luminis. Ergo exdem ratione potuisse vna lucerna efficire à principio idem lumen, quod alia fecit, si applicata fuerit: tum quia huiusmodi conservatio est, vera efficientia, & ex se & natura sua posset esse productio: tum etiam, quia nisi hoc lumen continetur sub obiecto alterius lucernæ, non posset ab alia naturaliter conservari: siveco continetur, potestem fieri.

Ex causis vero vniuocis potest aliquate argumentum ex eo sumi, quod vna potest intendere eandem numero qualitatem, quam alia inchoavit: ergo etiam potest illam inchoare, seu efficiere: mirum est enim dicere, vnam & eandem qualitatem secundum diuersos gradus determinaresibi diuersa agentia naturalia alioqui inter se omnino similia. Tandem non videtur verisimile non posse vnum angelum efficiere in eodem corpore eundem numero localem motum, vel idem ubi intriusecum, quod aliis efficeret, si eodem tempore illud mouisset. Et ideo in hoc exemplo etiam auctores contraria sententia admittunt eundem numero effectum posse fieri à diuersis causis totalibus diuisim, sed negat inde sumissificiens argumentum ad alios effectus, quia per motum localem non sit in mobili noua entitas absoluta. Sed hæc responsio non satisfacit, tum quia licet per motum localem non fiat noua res absoluta diuisita à mobili, sit tamen modus realis absolutus, & ex natura rei diuisitus à mobili: ex quo non leue argumentum sumitur ad effectum, qui sit forma diuisita. Tum maximè, quia etiam respectu localis motus & vbi, intercedit vera causalitas efficiens, & dependētia.

dentia per se huius effectus ab hac causa: ergo si hoc non obstat, quominus talis effectus possit fieri ab alia causa numero distincta, non etiam obstat in effectibus, qui sunt res, vel formae distincte. Verum est, hoc exemplum etiam procedere de causis æquiuocis, quia in motione locali semper motor est causa æquiuoca: tamen iam ostendimus ex causis æquiuocis sumi argumentum sufficiens ad vniuersitas.

Totius questionis resolutio affirmativa.

IV. Penitus ergo utriusque partis rationibus, quamvis neutræ omnino cogant aut demonstrant, tamen ha posteriores maiorem verisimilitudinem præferunt. Quapropter in genere loquendo dicendum est, non repugnare eundem numero effectum dependere à pluribus causis proximis, & totalibus diffinatum, seu è conuerso (& in idem reddit) plures causas posse habere virtutem, ut singula possint per se efficere eundem numero effectum: quod est certius, si utraque vel altera sit causa æquiuoca: tamen etiam est probabilius in causis vniuersatis. Oportet tamen nominata obseruare. Primum, supponendum esse effectum, vel esse æqualem, vel inferiorem causam: quod ideo aduerso, quia si vera est sententia, quæ affirmat individua eiusdem speciei posse esse inæqualia in perfectione, non oportet, ut qualibet causa individua in aliqua specie, posse efficere omnia alia individua eiusdem speciei propria virtute, sed solum ea, quæ sibi essent proportionata, vel aequalia. Deinde oportet loqui de effectibus omnino similibus in individuo, ut sunt duo calores eiusdem subiecti: nam si effectus, quamvis sint eiusdem speciei, non sint omnino similes, sed (ut ita dicam) aliquo modo heterogenei, individualiter fieri potest, ut oportet conditionem, quam singula individua habent, vnicam tantum causam naturalem vnius ordinis sibi determinant, quod non solum in causis vniuersatis, sed etiam in æquiuocis accidere potest. Ut, v.g. species visibilis Petri & Pauli eiusdem speciei sunt (suppono enim utrumque esse album) & nihilominus nec Petrus potest efficere speciem Pauli, nec Paulus Petri, quia illæ species licet sint similes in natura specifica, tamen ex individualitate sua habent proprias habitudines ad distincta obiecta, & in eo voco illas species dissimiles, & quasi heterogeneas individualiter, & obiecta illa, licet sint uno modo causæ æquiuocæ talium specierum, tamen non habent virtutem eminentem ad totam speciem, sed unumquodque ad illas species tantum, quæ ipsum representant. Simile quid conspicere licet in actibus immanentibus, ut supra dicebamus: & id est dehabitibus. Itaque ubi peculiaris ratio, seu determinatio interuenit, accidere potest, ut causa sit determinata ad aliqua individua vnius speciei, & non possit ad omnia: & inde etiam prouenire potest ut effectus, qui ab una causa sit, non possit fieri ab alia numero distincta: absoluè tamen illud non repugnat naturis rerum.

Vtimum est obseruandum hactenus nos solum explicitasse, quid possit fieri ex vi causarum particularium, non vero quid fiat: id enim multo magis incertum nobis est, ita ut non possit aliqua ratione definiri. Nam licet duæ causæ particulares habeant virtutem ad eundem numero effectum efficiendum, tamen actualis determinatio huiusmodi causæ, ut hodi individualiter faciat potius quam aliud, à prima causa pendet ut à primaria origine talis determinationis: & ideo, quamvis hæc causa nunc applicata, hunc singularem effectum efficiat, ad quem à prima causa determinatur, an vero, si alia similes vice illius eodem tempore, & loco, & circa idem subiectum applicata fuissent, eundem numero effectum fecisset, non nobis constat. Non quia non sit in illa potentia, quod hactenus egimus, sed quia illa potentia etiam

est indifferens ad plura individua, & nescimus, an in eo casu determinaretur à prima causa ad idem individuum numero faciendum: solum ergo affirmamus posse ita determinari: actualem vero determinationem ex concursu & voluntate primæ causæ deprendere.

Satisfit argumentis secundæ sententiae, ex precedenti sectione relictis.

Ex his etiam respondendum est ad eam interrogationem, quæ siebat in fundamentis secundæ opinionis principialis in principio præcedentis sectionis adductis, nimis, quid agerent duæ causæ totales in virtute, seu in actu primo, si eidem simul & æquè applicarentur, & iuxta naturam suam agere relinquerentur. Distinguendum est enim, nam vel illæ duæ causæ applicarentur simul & in eodem instanti, vel vna prius tempore quam alia. Rursum, vel passum est capax plurium effectuum numero distinctorum, vel vnius tantum. Deinde, si effectus fit unus, potest esse indubius, ut est forma substantialis, vel habens latitudinem dimensionum: item potest dependere à causa tantum in fieri, vel etiam in conseruari. Primum ergo, si causa simul applicetur, & passum sit capax plurium effectuum, efficient illos, & vnaquæque suum, & sic cessat omnis controvergia: hoc enim modo duo obiecta alba, æquæ applicata, duas species intentionales efficient. Nam in hoc exemplo illæ duæ causæ nec sunt, nec esse possunt causæ totales eiusdem numero effectus, quia neutrum obiectum potest facere speciem alterius. Vnde non existimo posse inueniri exemplum, in quo utraque causa possit esse totalis respectu utriusque effectus, & tamen quod passum possit simul utrumque recipere, quia duæ formæ vel accidentia solo numero distincta, & omnino similia non possunt simul esse in eodem subiecto. Si tamen id admittatur iuxta opinionem ponentem plura lumina in eodem aere, etiam dici posset tunc illas causas operaturas ut causas totales, non tamen ambas eundem effectum, sed vnamquamque suum. Quianquam & hoc etiam incertum esset, pender enim ex determinatione primæ causæ, quæ posset dare concursum, vel ad diuersos numero effectus, vel tantum ad vnum & eundem: tamen, cum illæ causæ ex illa hypothesi sint, tunc aptæ ad operandum ut causæ totales, verisimile est recepturas naturalem concursum ad sic operandum, & consequenter effecturas diuersi numero effectus.

Supponendo autem subiectum non esse capax, nisi vnius formæ, tunc causæ illæ simul applicatae eundem effectum simul efficerent, non tamen ut causæ totales, sed ut partiæ: non quia illæ effectus idem numero, non possit fieri à singulis illarum causarum, nec ab altera earum sola, sed ab utraque simul partialiter: incredibile est enim aliquem effectum naturale determinare sibi natura sua hunc modum dependentiæ à multis causis simul, quibus per accidentem est sic coniungi ad operandum. Ratio ergo solum est, quia illæ modus agendi est tunc magis consentaneus naturis rerum, ut supra declaratum est. Quod si effectus sit indubius, non poterit esse perfectior propter coniunctionem duarum causarum: si autem sit capax maioris vel minoris intensioris, interdum erit intensior, quando scilicet neutra illarum causarum per se sola potuisse operari secundum totam apertitudinem intensioris vel actiuitatis suæ, vel propter distantiam, vel ob resistentiam passi, vel ob peculiariter proprietatem sue naturæ: quomodo experimur duas lucernas inter se æquales simul efficiere intensius lumen in aere, quam singulæ per se possent efficiere.

At vero, si vna talium causarum prius tempore applicetur, quam alia, ea statim efficiet totum esse.

D d 2

Etum, quem eo tempore vel instanti efficer potest: & tunc magis incertum est quid efficiat altera causa superueniens. Et quidem, si effectus non pendeat in conseruari, sed in fieri tantum, & sit indiuisibilis, vel iam totus productus, clarū est posteriore causam nihil posse efficer, quia iam inuenit factum, & quia iam altera causa nihil facit, sed fecit. Quod si effectus pendeat in conseruari, dicunt aliqui peritum effectum, qui à priori causa factus fuerat, & nouum ab illis duabus simul fore producentum, & in futurum conseruandum. Sed id incredibile est, quia nulla est ibi causa, cur corrumperatur prior effectus, neq; etiam est naturæ consentaneum, ut Deus suspendat cōcūsum, quo conseruat illum, nulla superueniente causa corrumpe.

XXX.

Alij probabilius dicunt ab eo instanti, in quo posterior causa est applicata, incipere illum effectum conseruari à duabus causis simul, qui prius ab una tantum conseruabatur, quia non debet esse otiosa, cum ad hoc possit operari. Sed hoc etiam difficultatem habet, quia vel ille effectus incipit conseruari à posteriori causa per nouam actionem, qua ab illa folia manet, perseverante etiam priori causa in sua actione: & sic sequitur conseruari illum effectum ab illis duabus causis simul ut causis totalibus, quod nō admittimus. Vel prior causa deficit à sua propria actione, & incipiunt ambae causæ habere nouam actionem communem, qua conseruant eundem effectum: & hoc etiam est difficile, quia nihil est, quod cogat priorem causam, vt remittat suum influxum, vel ut deficit à priori actione. Neque id potest reduci ad determinationem primæ causæ variantis concursum suum, & determinationem actionis cause secundæ, quia non est debitum superuenienti causa, quod mutetur actio vel concursus, vt ipsa possit aliquid agere. Quare probabile est in eo casu posteriorem causam nihil effecturam, quia inuenit factum quidquid posset facere.

XXXI.

At vero, si effectus ille esset intensibilis, & non esset productus secundum totam latitudinem talium causarum, tunc posterior causa efficeret intentionem eius. Duobus autem modis id intelligi posset, primum, vt prima causa præcisè perseueraret in priori actione, & posterior vero adderet tot gradus qualitatib; & tunc vtraq; esset causa totalis aliius partis (vt ita dicam) seu aliquorum graduum illius effectus: esset autem vtraq; causa partialis respectu totius effectus, partialitate, vt aiunt, nō tantum ex parte causa, sed etiam ex parte effectus. In quo dicendi modo solum est difficile cum agentia illa sint similia & aequalia, vt supponimus, cur illa maior intensio fiat à solo posteriori agente, cum illa actio maiori intensione, perfectior aliquo modo videatur. Nēq; enim dici potest priorem causam & conseruare totam actionem, quam prius efficerat, & iuvare superuenientem causam ad intentionem talis effectus: quia per priori actionem, gebat quantum poterat: ergo non potest aliquid ultra agere, nisi aliquid de priori actione remittat. Et ideo probabile est in eo casu cessare priori causam ab actione, quam totaliter exercebat, & coniungi posteriori, vt amba simul & conseruent effectum, & intensiorem eum reddant. Atq; haec tenus de causis effectibus.

Brevius resolutio de concursu plurium causarum finalium.

XXXII.

Vltimò facile ex dictis constat, quid dicendum sit de finalibus causis: in eis enim multo facilior est resolutio. Nam si sit sermo de fine intrinsecō, ille nō potest esse, nisi vnu respectu vnius actionis, quia & vna actio non potest habere, nisi vnu terminum totalem: & natura intrinsecō & ex se semper tendit ad vnum. At vero, si sit sermo de fine extrinsecō, quem liberum operans suo arbitrio intendit, aut ille

est proximus tantū seu particularis, aut est finis simpliciter ultimus & vniuersalis. Quando est prioris modi, nihil repugnat dari plures causas finales & totales eiusdem actionis, vt experientia constat: nam potest quis facere elemosynam, tum vt faciat pro peccatis, tum etiam vt Deum honoret, & vt proximo subueniat, ita hæc omnia intendendo, vt propter singula habeat absolutam voluntatem faciendo illud opus. Et ratio est, quia quando finis est ita extrinsecus respectu actionis vel effectus, non addit illi intrinsecam entitatem aut modū realem, sed solum subordinationem ad extrinsecam intentionem, seu voluntatem agéti, & ideo nullum est inconveniens, quod hoc modo procedat eadem actio à multis finibus totalibus. Verum est, quod, si illi fines comparentur non ad actionem externam, sed ad internum actum voluntatis creatæ, si non poterunt duo fines eiusdem rationis, id est, quæ proximi, esse causæ totales eiusdem omnino actus, quia respectu actus inferioris habent rationem obiecti, si sint fines proximi: non potest autem vnu & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia. Et ratio est, quia respectu inferiorum actuum tales fines non sunt extrinseci, sed intrinseci, cum sint eorum propria, ac formalia obiecta: nos autem locuti sumus de his extrinsecis: de qua re videri possunt, quæ scripsimus in 1. tom. 3. par. disp. 5. sect. 3. At vero, si fines sint ultimi simpliciter respectu operantis, non possunt esse plures totales respectu eiudem, etiam ex intentione ipsius operantis, quia de ratione finis sic ultimi est, vt omnia referantur in ipsum, & ideo repugnat multiplicari, de qua re multa disputantur à Theologis in 1. 2. q. 1. artic. 5.

SECTIO VI.

Virum eadem posse esse causas plurium effectuum, praesertim contrariorum.

Omparauimus plures causas ad vnum effectum, nunc è conuerso comparamus vnam causam ad plures effectus. Et quia in effectibus contrariis peculiariter huius est difficultas, de illis potissimum responde dicemus: & maximè, quia Aristoteles tractando de causis peculiarem de hac re mentionem fecit, dicens posse idem esse causam contraria. Potest autem questione tractari de pluribus effectibus, vel simul, vel successiue. Et quia in causa materiali, formali, & finali res est facilis, de eis prius dicemus, postea deficiente. Quanquam quod ad contrarios effectus pertinet, de omnibus postulamus sine disputatione sumere, non posse vnam causam simul canare effectus contrarios, quia includunt repugnantiam, si sumantur respectu eiusdem, vt sumi debent: nam, si sumantur respectu diuersorum, iam non sumuntur vt contraria. Quamvis enim sol eodem tempore existent, & si que faciat etiam, non faciat propriè effectus contrarios.

Expeditur questio in formalis causa.

Hic autem suppositis, de causa formalis dicendum est, non posse vnam causam, nisi vnu effectum causare: vnde à fortiori fit nunquam posse conferre effectus contrarios. Probatur, quia imprimit haec causa non causat, nisi præbendose ipsam effectum: ipsa autem tantum est vna entitas: ergo ex hac parte semper id, quod causat, & quod præbeat effectum, est vnu & idem. Rursus causa formalis causat effectum dando illi complementum in suo esse: ergo etiam ex hac parte vna formalis causa semper causat vnum tantum effectum. Potestque inductione confirmari, tam in qualibet causa individua & vna numero, quā in ea, quæ est vna genere vel specie.

nam illa semper constituit eundem numero effectū, haec eundem specie vel genere.

Sed infari potest de anima rationali, in aliis enim, quæ à subiecto pendunt, & ideo de subiecto in subiectum non mutantur, nulla est difficultas, anima vero rationalis eadem numero vniuit paulatim diuersæ materiae: ergo iam habet varios effectus, vel quatenus conservat varias materias, vel quatenus cum eis componit diuersa composta. Alia instantia esse potest, quod una forma secundum speciem dat effectui unitatem specificam & genericam, cum illa non participet genus illud, ut patet in eadem anima rationali, quæ dat homini esse animal, cum ipsa sensitiva non sit. Tertio infari potest, nam Aristoteles de causa efficienti dixit, posse idem esse causam contrariorum, quia si presentia est causa conseruationis, ita absentia eiusdem causæ est causa corruptionis: ergo par ratione dicendum est, lumen esse causam formalem contrariorum seu oppositorum, quia sicut præsentia lumen formaliter causat luminosum, ita absentia causat tenebrosum.

Ad primum respondendum est ex dictis de principio individuationis, hominem, physicè loquendo, semper esse eundem: nec posse fieri consentaneè ad naturas rerum, ut eadem anima informet etiam successiue materias totaliter diversas. Quod si illas supernaturaliter informaret, adhuc effectus esset idem, quamvis non omnino, magis tamē esset idem, quam diuersus numero. Nos autem Physicè loquinur: neque agimus de materia ipsa, quæ improprie dicitur effectus formæ, sed de ipso composto, quatenus per formas constituitur: de qua re plura dici solent à Theologis de resurrectione tractantibus. De secundo argumento multa etiam dicunt Philosophi in libris de anima. Breueri tamen dico, Physicum effectum unius formæ realis esse unam realiter & essentialiter. Quod si in effectu metaphysice distinguatur gradus specifici, vel generici, iidem poterunt in forma proportionaliter distingui, ita ut nūquā forma constituat effectum unum genere cum effectibus aliarum formarum, nisi etiam ipsa habeat proportionalem unitatem genericam cū illis formis. Quod in anima etiam rationali verum est: non enim constituit animal, nisi in quantum est principiū sentientiæ, in quo genere conuenit cum animabus brutorum, & sub ea ratione vere est anima sentiens. Non est enim de ratione animæ sensitivæ, quod sit materialis: vel si in hoc sensu sumatur illa vox, non est illa forma adequate constitutens animal ut sic. Ad tertium responderetur, priuationem formæ non esse formam ipsam, sed potius illi oppositam: & ideo illam nullam esse instantiam. De exemplo autem illo causa efficientis infra dicitur.

Resolutio questionis in causa materiali.

De causa materiali dicendum est, unam & eandem posse esse aliquo modo causam plurium & contrariorum effectuum non simul, sed successiue. Probatur, nam eadem materia prima est causa plurium formarum, quæ successu temporis in ea succidunt, & compositorum, quæ ex eis resultant. In quo partum materia concenit cum forma, partim differt: concenit quidem, quia etiam sensitiva dando seipsum composto: Vnde ex hac parte semper confert idem esse effectui, scilicet suum proprium esse potentiale, quod idem semper est, sub quibuscumque formis existat: & ideo effectus non est diuersus in ipsa materia, sed in forma. Differt autem materia à forma, quia solum inchoat, & quasi præberet fundamentum effectus consummandi per formam, propter quod etiam sensitiva materia prima in variis effectibus sit eiusdem speciei, nihilominus effectus simpliciter sunt differentes ratione formarum: & ipsæ etiam formæ, vel secundum suum esse, si materiales sint, vel saltem se-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cundum informationem, sunt propriè effectus materiae. Ac deinde materia, quia est commune subiectum, variis formis successiue substare potest, cum tamen forma non possit mutare materiam, aut plures, ut sic successiue informare. Et ideo eadem materia numero potest simpliciter esse causa plurium effectuum, successiue quidem, non autem simul, quia non potest simul plures formas, saltem totales & adæquatas, recipere. Loquimur autem de materia & forma substantialibus, nam si extendatur sermo ad causam materiale accidentium, potest quidem eadem res simul esse causa materialis plurium effectuum, quia, ut suprà dictum est, eadem materia sustentat quantitatem, & formam substantialem, & idem subiectum potest simul plura accidentia sustinere, ut per se notum est. De quibus autem accidentibus id fit intelligendum, scilicet, an specie, vel genere, vel numero distinctis, dictum est suprà disputatione 5.

Atque hinc facile constat, quomodo eadem materia possit successiue esse causa contrariorum effectuum: non enim sumimus contraria in omni proprietate, sed prout termini oppositi in motu vel generatione dicuntur contrarii. Sic ergo materia successiue est causa tum formæ, tum etiam priuationis illi opposita, eo modo, quo priuatione potest habere causam: eadem namq[ue] materia est causa generationis & corruptionis rei. Vnde etiam est causa formarum sibi succendentium in eadem materia, quæ quatenus formaliter repugnat inter se, aliquo modo contraria dicitur possunt. Idem autem subiectum accidentium cum maioris proprietate dicitur causa materialis contrariorum effectuum, quia propria contraria circa idem versantur. Imò huiusmodi materialis causa quodammodo potest simul esse causa contrariorum effectuum, saltem in gradibus remissis: quanquam illa ut sic verè contraria non sint.

Responsio ad questionem, quoad causam finalē.

DE fine dicendum est, eundem finem verè ac propriè posse est causam in suo genere, & plurium, & contrariorum effectuum: plurium quidem, & finium, & successiue: contrariorū vero successiue tantum. Hæc omnia facile constat ex dictis suprà de causa finali, ybi ostendimus plures esse actus, seu actiones agentis, quæ ex eodem fine causari possunt, nimur electio mediorum, executio, & ipsa etiam intentio & amor finis. Quas actiones, vel omnes, vel earum alias, non repugnat fieri simul propter eundem finem, cum inter se aliquo modo subordinatae sint. Verū est, quod comparatè ad hinc quodammodo habet rationem unius adæquati effectus. Unde non solum in voluntariis, sed etiam in naturalib. contingit plures actiones fieri propter eundem finem: nam cum finis generationis sit forma substantialis, propter illam sit non solum generatio ipsa, sed etiam alteratio præcedens. Hoc tamen verum semper est de fine aliquo modo extrinsecus, vel qui non sit per ipsam actionem: nam finis ita intrinsecus solum per unam actionem naturaliter fit.

Ac proportionali modo facile patet, quo modo item finis, nimur extrinsecus, causa possit esse contrariorum actionum, non quidem simul, id enim repugnat, nisi hanc in diuersis subiectis, qua ratione contrariae non sunt. Sed in hoc est considerandum, aliud esse loqui de internis actionibus, qui in ipsa voluntate causantur à fine, aliud de externis actionibus, quæ sunt media ad consequendum finem: nam in prioribus non potest idem finis, si propriè ac formaliter idem sit, esse causa contrariorum effectuum, qui verè contraria sunt. huiusmodi enim effectus contrarii sunt amor vel odium, gaudium & tristitia, & similes: non potest autem idem finis mouere ad amorem

& odium sui, neque simul, neque eodem tempore, & consequenter neq; ad alios actus contrarios, qui ad hos consequuntur. Dixi autem, si proprie ac formaliter idem sit finis, quia si materialiter tantum sumatur, eadem res, quae sub vna ratione boni mouet ad amorem sui, sub aliqua ratione mali poterit mouere ad odium. Dixi etiam, qui vere contrarij sint, nam idem finis, qui mouet ad gaudium de sui consecutione, mouet ad tristitiam de sua ammissione, & sic de alijs: tamen illud gaudium & tristitia, non sunt propriè contraria, sicut tristitia de peccato, & gaudium de bono opere non sunt formaliter contraria: quin potius unus effectus ex alio consequitur, si supponatur obiectum. At vero circa ipsas actiones externas idem finis formaliter & secundum eandem rationem boni potest mouere ad actiones contrarias d'uersis temporibus, ut ex affectu sanitatis nunc excitamur ad motum, nunc ad quietem, semper tamen illa contraria cadunt sub causalitate finis, ut aliquo modo sunt vnum, id est, quatenus conueniunt in ratione boni utilis ad finem consequendum.

Tractatur quæstio in efficiente causa.

IX. DE causa efficiente non potest eadem generalis esse responsio, sed distinctione opus est. Primum inter causam liberam, & naturalem, deinde inter causam per se & per accidens, vniuersalem & particularem: aliterq; iudicandum est de pluralitate effectuum, aliter de contrarietate.

X. Primò ergo dicendum est omnem causam efficientem, si per propriam causalitatem efficiat, posse successivè efficiere plures effectus, non tamen eodem modo, nam causa particularis & vniuoca tantum potest efficiere plures effectus numero distinctos: causa autem æquiuoca etiam specie diuersos. Tota assertio inductione potest facile ostendiri. Dixi autem, si per propriam causalitatem efficiat, quia, quando est efficientia per solam naturam resultans, interdum est causa determinata ad vnum tantum numero effectum, ut hæc anima rationalis ad hunc numero intellectum, vel voluntatem: nec enim possunt alia potentia numero distinctæ ab hac anima naturaliter dimanare. Dici vero posset, id provenire ex eo, quod hæc potentia nunquam possunt ab anima naturaliter separari: si tamen de facto separantur diuina virtute, & non ponetur aliud impedimentum, statim fluenter alia potentia ab eadem anima: atq; ita illa virtus actua non est ex se omnino definita ad vnum numero effectum. Quod est probabile, quamvis posset in controversiam reuocari, quod ad praesens non refert: satis est enim, quod principium propriæ efficiens non limitatur de se ad vnum numero effectum. Et ratio est, quia impræ non est principium intrinsecum, nec confert suum proprium esse reale, sed aliud sibi simile, quod sua virtute efficit: postquam autem vni effectui contulit tale esse, tam integra manet eius virtus sicut antea, per se, ut loquimur: ergo si applicetur materia capax alterius formæ numero distinctæ, æquæ poterit alium effectum efficiere. Quod si fit causa, quæ non indiger materia ad agendum, multo magis id poterit sola sua potestate & voluntate.

XI. Atq; hæc ratio communis est omnibus causis tam vniuocis, quam æquiuocis. Veruntamen causæ vniuocis, quatenus tales sunt, determinantur ad vnum effectum in specie, quia ratio causæ vniuocæ in eo consistit, ut efficiat effectum sibi similem in eadem specie: nam, si in altera etiam specie posset efficere, iam efficit causa æquiuoca. At vero causa æquiuoca, cum sit superioris rationis, quam effectus, ex se potest esse vniuersalis in cauando plures effectuum species, & quo fuerit eminentior & superior in virtute, eo poterit ad plures extendi. Dico autem causam æquiuocam posse hanc vniuersalitatem, & non ne-

cessariò illam habere, quia non video cur repugnet dari etiam causam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in specie, ita vt propter aliquam eminentiam suam, vt, v.g. quia natura sua ingenerabilis & incorruptibilis est, vel ob aliam causam similem, non possit producere effectum vniuocum, & libominino similem in specie ultima: possit tamen efficer aliquem effectum inferioris ordinis, vnius tamen speciei tantum, eo quod in illo ordinis est virtus nimis limitata, & ex infinitis. Nullam enim repugnantiam inuenio, quod aliqua æquiuoca causa huiusmodi sit: an vero de facto detur, vel omnes se extendant ad effectus specie distinctos, incertum mihi est.

Neque in hac assertione occurrit difficultas alienius momenti, nisi ea, qua in superioribus tacta est de determinatione cause naturalis ad vnum effectum, si ipsa est in differens ad plures. Nam cum in naturalibus causis maximè verum habeat illud Philosophicum principium: *Idem manens idem, semper facit idem, quod sumptum est ex Aristot. secundo de Generatione, capit. 10. non appetet, quomodo idem agens naturale manens idem, possit determinari ad varios effectus, etiam diuersis temporebus, vel certe ad vnum ex multis in eodem tempore. Sed ad hociam resonum est in superioribus, huiusmodi agens determinari ex concurso aliarum causalium, vel circumstantiarum: nec posse aliter per semetipsum determinari. Cum autem dicitur, *idem manens idem, facere idem, subintelligendum est*, manens idem non tantum in se, sed etiam in concurso, & in concursu & circumstantiis ad agendum requiritur: quod aliter contingit in agente libero, prout in superioribus fuisse declaratum est.*

Dico secundò: Nulla causa efficiens potest simul efficere plures effectus adæquatos sua virtutis: potest tamen efficere plures inadæquatos. Probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari, nam, si est adæquatus, est æqualis (ve ià dicam) virtuti agentis: ergo est clara repugnatio: quod effectus sint adæquati, & sint plures: alias ageret res ultra suam virtutem, & virtus ultra suum adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipse potest simul efficere plures effectus adæquatos sua virtutis: potest tamen efficere plures in quoconque numero, etiam in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudine adæquata est virtutis ipsius. Atque eadem ratione proportionali virtus finita potest, ita esse superior respectu vnius duntata effectus, vt non adæquetur illi quantum ad efficaciam, quam similis & eodem tempore potest exercere: tunc ergo potest simili efficere plures effectus sua virtutis inadæquatos usque ad eam multitudinem, quæ adæquata sit efficacitas virtutis: nam virtus finita semper in hoc habebit aliquem terminum, eo quod finita fit. Atque ex hoc principio docent Philosophi & Theologi, non posse hominem vel etiam Angelum intelligere simili plura vt plura, posse tamen per modum vnius: quod breviter hunc habet sensum, scilicet, per modum vnius effectus adæquati, de quo aliis. Potest autem notari differentias, quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentialibera & naturalia: nam agens liberum per se, & ex intentione sua, & libertate potest determinari ad plures effectus, si sub virtutem suam cadere possunt: at vero agens naturale intra sphæram actiuitatis sua naturaliter, & eodem modo agit: quia vero contingit intra illam sphæram esse distincta subiecta, id eo ex illis plures etiam effici effectus: quomodo vnuus ignis potest plures efficere calores in diuersis subiectis, si intra sphæram actiuitatis eius continentur.

Tertiò dicendum est, solum agens liberum per se ac proprie posse efficere contrarios effectus vel successivæ in eodem, vel simili & disiunctim etiam in eodem,

etdem, vel simul atq; coniunctim in diuersis. Hęc sumitur ex Philosopho 9. Metaphys. textu 3. vbi hoc sensu sit proprium esse rationalium potentiarū posse in opposita. Et constat etiam ex iis, quae diximus supra de causis liberę vel naturaliter agentibus. Et breviter declaratur, nam hęc opposita sumi possunt, vel priuatię, vel contrarię: quę correspondent duobus modis, seu partibus libertatis, scilicet, quoad exercitium vel quoad specificationem. Prior ergo modo clarum est solum agens liberum, vt sic posse in opposita per se loquendo, id est, positis omnibus requisitis ad agendum: potest enim et amare, & non amare, & in uniussum operari, ac non operari. Agens autem naturale tantum potest operari, si requirita adsit, si vero non adsit, tantum potest non operari: & ideo solum per accidens dicitur posse huicmodi opposita, scilicet ex defectu aliquius rei necessaria ad operandum. Quam differentiam docuit Aristoteles 9. Metaph. cap. 9. his breuiissimis verbis: *Potentia omnis contradictionis sunt, quæcumque scilicet secundum rationem. Vtique per se & ex virtute sua, vnde subdit: Irrationalis vero, eo ipso, quod adiungit & absunt, contradictionis sunt eadem; id est, quia vel ipsam possunt applicari, & non applicari, vel materia necessaria, aut alia adagendum requirata.* Qui locus Aristotelis notatio dignus est, nam ex eo plane colligitur definitio facultatis liberae supra à nobis exposta. Vnde agens liberum non solum dicitur causa sua operationis, sed etiam carentia operationis, quando liberè illam habet, quia nimirum non ex defectu, sed ex potestate sua quam habet ad suspendendam suam actionem, causa est talis carentia actionis. Neque necessitatis, vt hęc causalitas sit per posituum & realem influxum, sed per suspensionem influxus ex potestate ipsius cause, nam causalitas debet esse proportionata effectui: cum ergo effectus sit priuatię, non debet causari per influxum posituum, sed per suspensionem influxus, quę sit in potestate ipsius cause, naturalis autem causa non ita proprie dici potest causalizationem sua operationis, quia re vera illa priuatio non prouenire ex potestate eius, sed potius ex improntia, seu ex alio defectu.

Atq; in hunc modum intelligendum puto, quod Aristoteles ait de gubernatore nauis, eundē esse causam contrariorum: quia sicut præsentia eius est causa conseruationis, ita absentia est causa submerzionis ipsius nauis. Non enim de sola absentia & præsentia gubernatoris nauis id intelligendum est, nam hoc modo non a signetur idem causa contrariorum, sed causa contrarię contrariorum effectuum: quia absentia & præsentia contraria inter se sunt, sicut conseruatione & submercio nauis: intelligendum est ergo de ipsomet gubernatore, qui & per præsentiam est causa conseruationis, & per absentiam dicitur causa submerzionis nauis. Quod in tantum verum esse potest, in quantum ipsam gubernator est causa sua absentia, sicut & præsentia: nam si ipse non esset causa sua absentia, non conseretur causa detrimenti, seu submerzionis inde subsecutā. Est autem animaduentum causalitatem illam, quę dicitur esse per absentiam, si consideretur respectu priuationis, seu carentie actionis, qualis est non defendere, aut non gubernare naum, sic esse posse causalitatem per se eriam Physicam, eo modo, quo inter priuationes intercedere potest, quia est ordo per se vnius ad aliam. At vero respectu effectus positivi inde subsecuti, qualis est demerito nauis, illa tantum est causa per accidens, physicę loquendo, nam causa per se sunt venti, &c. Moraliter autem dicitur gubernator causa per se, si potuit & tenebar ut adest, & gubernare nauim, velut in scientia moralis tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidē causa præsentia vel absentia, proprie ac per se loquendo, in solis causis moralibus locum habet: sol enim non ita proprie dicitur caufare tenebras sua absentia, quia ipse

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

nō est causa absentia sua: vnde dicet tenebra sequatur ex absentia, non tamen ex causalitate solis, sed eius, qui absentia illius causa fuit.

Posteriori modo contrarietas proprie est inter effectus positivos, vel formas repugnantes: & hoc etiam modo agens liberum per se & propria virtute, & positus omnibus requisitis ad agendum potest efficerre effectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiam liberam, quo modo potest, vel amare, vel odio habere, vel inperando illos, quomodo potest homo vel affentire, vel dissentire eidem rei proposita, & medicus (quod est exemplum Arist.) potest eadem medicinę arte sanare agrotum, vel interficere. Atque ita potest efficerre contraria tribus illis modis superpositis, scilicet vel successivę circa idem, nam potest nunc amare, postea odire eandem rem, vel pro eodem instanti, & circa idem, non tamen coniunctim, sed diuisim, quia potest in eodem instanti vel amorem, vel odium exercere: utrumque autem simul repugnat: vnde coniunctim & pro eodem instanti solum hoc potest circa diuersa, vt potest medicus simul applicari vni mediū salubre, alteri nocium. Sic igitur causa libera per se & propria virtute potest actus vel effectus contrarios operari. Secus vero est in causa naturaliter agente, quia est natura sua determinata ad vnum: & ideo per se non potest contraria efficerre. Et licet interdum contrarij effectus videantur ab eadem causa naturali prouenire ob eminentem virtutem eius, tamen vel non sunt circa idem, & eodem modo dispositum, sed circa diuersa diuersimodè affecta, & ita non sunt propriè ut contraria sunt, quomodo Sol exsiccat lumen, & liquefacit ceram, vel unus fit per se, & alijs, per accidens, vt de effectu per Antiperitalim in superioribus diximus: vel certè talis causa non efficit se sola utrumque contrariorum, sed concurrentibus alijs causis & dispositionibus: sic enim Sol ad varias & repugnantes formas in his inferioribus concurrit: de quibus fere omnibus in superioribus diximus, & de speciali difficultate, quę in motu cordis esse videtur, dictum est disput. 18.

Solum contra priorem partem potest obici, quod Aristoteles 9. Metaphys. textu 3. significat, etiam potentias rationales non posse per se in verumq; contrariorum, sed in vnum per se, & in aliud per accidens. Veruntamen, vt ibi adnotauimus, illud, per se & per accidens, ibi non sumuntur in ea significatione, qua distinguunt causam præter intentionem, & præter proprium influxum, & virtutem operantem, à causa per se: sed prout distinguunt primatiam & secundariam inclinationem virtutis operantis, & voluntas dicitur hoc modo per se amare, per accidens autem odire, non quia non per se & proprio influxu eliciat actum odij, sed quia prosecutio per se primò conuenit potentia appetitiæ, fuga vero ex consequenti & quasi per accidens, id est, ratione alterius.

D I S P U T A T I O X X V I I .

De comparatione causarum inter se.

Ver tantum comparationes faciēdæ sunt perfusa inter causas ipsas, vna in perfectione, altera in causalitate: ex quibus simul etiam constabit, quomodo in prioritate comparentur, seu, quę illarum prior censenda sit. In his autem comparationibus obseruandum est, generatim esse intelligendas, conferendo nimis vnum genus causarum cum alio: nam speciatim defendere ad singulas causas singularum generum, res esset infinita, & præter scientiam.

* *